

AR

ERK

1

9

4

0

Kõrgele Viirile

RAAMATUKOOL

Inv. Nr. _____

SISU

J. NÖMMIK: RAHVA RIIGIKAITSELISEST ETTEVALMISTUSEST	1
A. V. ENNET: PÖLLUMAJANDUSE MEHCHANISEERIMINE	6
K. RAMME: MUULASTE KINDLUSTUSSELTSIDEST	15
H. ÖUNAPUU: KIRIK EESTLASTELE	17
K. SÄRGAVA: RAHVUSLIKUST KARDINAALJONEST	21
Ü. MÄRAMAA: JUHKAMIAAD	24
A. OJA: SADAM VÕÖRASTE KÄES	27
J. SAARIK: SÕJATEGEVUSEST SOOMES	29

SISEPOLIITILINE RINGVAADE

JUH. VD.: UUTE LINNAVALITSUSTE KUJUNDAMINE	32
„ RIIGIVOLIKOGU TÖÖVÄLJALT	34
„ JÄRELVALIMISTE KOGEVUSED	36

KULTUURPOLIITILINE RINGVAADE

H. N.: VÕÖRAPÄRASELE PEREKONNANIMELE LÖPP	36
JUH. VD.: EESTI KEELE ÕPETAJATE KONGRESS	37
„ KUNSTI PÄEVAMURED	38

MAJANDUSLIK RINGVAADE

K.: TAGASIVAADE REKORDILISELE MAJANDUSAASTALE	38
P.: MÕNI RIDA TALLINN—STOKHOLMI LAEVALIINIST	39
T. KAUDMA: USALDUSMEHED JA RIIKLIK JÄRELEVALVE ETTEVÕTTEIS	40

VÄLISPOLIITILINE RINGVAADE

K. KEEVESK: SOOME-NSVL KONFLIKT	42
„ SÕDA LÄÄNES JA NEUTRAALSED RIIGID	43
„ RAHU SIHID JA ÜRITUSED	44

TRÜKISÕNA VEERGUDELT

—VÄ: SAKSLASTE PÕHJENDUSI BALTIMAADADE POLIITIKA NURJUMISEST	45
--	----

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

TALLINNA EESTI RAHVUSLASTE KLUBI HÄÄLEKANDJA

NR. 1 (65) 1940 VIII AK.

RAHVA RIIGIKAITSELISEST ETTEVALMISTUSEST.

Iga kultuurrahva ülimaliks püüdeks on oma iseseisva ja rippumata riigi loomine ja korraldamine, mis annab kõige suuremat eeldust rahva kui terviku ja tema üksikute liikmete kultuurilise ja majandusliku elu õitsenguks. Rahvad on tihtigi püsivalt ja kaua võidelnud oma iseseisva elu korraldamise õiguse eest ja kannud selleks suuri kaotusi ja raskusi enne selle saavutamist. Ka meie rahva ajalugu on kujukaks näiteks sellest pikast ja visast võitlusest oma iseseisvuse saavutamiseks ja aeg peale Vabdussõda näitab ilmekalt, mis võib teha vaba rahvas riiklikus ülesehitamises ja rahva kultuurilise ja majandusliku elu korraldamises. Kui kõrvutada vaba Eesti olu ja elu olukorraga, mis valitses endise Vene keisririigi Balti provintsidest enne Maailmasõda, siis näeme, milliseid suuri edusamme oleme teinud kõikidel aladel.

Iseseisvus oma rahva ja riigi elu korraldamises on suurim saavutis, väärtuslikum aare rahva elus. Seepärast on ka kogu rahva ja iga tema üksiku liikme pühimaks ülesandeks ja kohustuseks kõik teha iseseisvuse alalhoiduks ja kindlustamiseks. Üheks suurimaks vahendiks iseseisvuse säilitamiseks on hästi korraldatud riigikaitse.

Riigikaitse all mõistetakse kaasajal organiseerunud rahva valmisolekut kaitsta relvadega oma riiklikku iseseisvust ja rippumatust nende vastu, kes seda püüavad hävitada. Seega eeldatakse, et vaatamata rahvusvahelistele lepetele tekivad nähted, kus üks riik tungib relvadega teisele kallale, mispärast viimane peab olema valmis end kaitsma kõikide käesolevate abinõudega. See ettevaatus ja valmisolek ei vähenda sugugi rahvusvaheliste lepete väärtust, kuid kaasajal on sõda siiski sagedane nähe ja nõrga riigikaitse juures on rahval riisiko niivõrd suur, et riik ei või lasta oma kaitsevalmistust suigutada ükskõik missuguste asjaolude olemasolul. Ainult relvastatud rahva valmisolek oma iseseisvuse ja vaba arengu kaitsmiseks tagab täielikku julgeolekut rahulikuks tööks.

Kaasaja sõda on terve rahva sõda, kogu riigi ja rahva suurim jõupingutus võidu saavutamiseks. On

läänud ajalukku mõisted, et sõdib ainult sõjavägi ja rahvas tagalas elab oma tavalist elu. Kaasaja sõja raamidest võib väikeriigi olustikus lahinguväli tekkida igas kohas, sellele seltsib veel osavalt suunatud kal- laletung kaitsja vaimule, mille tõttu nüüd tervelt rahvalt ja kogu riigi aparaadilt nõutakse riigikaitse eesvalmistust ja rahva majanduselu korralduselt ülimat pinget ja vajalikku ümberkorraldust sõja puhuks. Mida täielikumalt ja otstarbekamalt on rahva ja riigi vaimsed ja aine- lised jõud rakendatud riigikaitseks, seda tugevam on riigikaitse ja seega seda kindlam on riikliku iseseisvuse alus. Seepärast kõikide riiklike korralduste juures tuleb alati selgitada, kuivõrra nad mõjutavad kasu- likult riigikaitset.

Riigikaitse küsimuse käsitlemisel peatume eeskätt rahva vaimsel ja füüsilisel eesvalmistusel ja hiljem vaatleme riigi majanduselu ja sõja- väelist eesvalmistust ning korraldust.

Käsikäes tehnika arenguga on muutunud sõjapidamise viisid. Oma- aegsed väikesed sõjaväed olid varustatud võitlusvahenditega, mis või- maldasid võidelda tihedais ridades, võitlejad olid oma ülemate otseses läheduses ja tundsid ning nägid kaasvõitlejate tegevust, mis neid julgus- tas ja õhutas võitluseks. Lahinguväljast tagapool võisid võitlejad rahu- likult puhata ja end segamatult korraldada edaspidiseks võitluseks. Ja kaugemal tagalas elas rahvas enam-vähem oma harilikku elu.

Vaadeldes kaasaja lahingut näeme, et tema pale on täiesti teissugune. Võimsate tulirelvade, lennavae ja soomusjõudude kasutamisele võtmi- sega on avaradunud lahinguvälja raamid, võitlejad on hajutatud ja sageli on nad sunnitud võitlema üksikult või väikeste salkadena ning vaatamata niitvale tulele, sooritama edasitungi. Mürskude lõhkemine ja kuulide vilistamine seavad võitleja vaimu rasketele katsumistele. Ka eemal lahinguväljast ei saa olla kindel ja rahulik, sest vastase lennavae võib järsu ilmumisega külvata ümberingi summa ja hävitust.

Kaasaja sõjas ka tagala võib olla sõjategevusest suuresti puuduta- tud: vastase lennavae pommitades keskusi, tööstusi, ühendusteid jne., katsub halvata korrapärast liiklust ja varustamist, hävitada sõjapidamise vahendeid ja nende tootmist, võitlejaid, rahulikku rahvast ja nende kodu- sid jne., eesmärgiga vastase poolel raskendada vastupanu ja sundida loobuma edasisest võitlusest. Rahva ja võitlejate vaimu nõrgendamiseks kasutatakse veel propagandat, kus osavasti juhitud võtetega tekitatakse umbusku juhtidesse, vaenu ja arusaamatust rahvakihtide vahel ja kaht- lust võiduse või üldse võitluse vajadusse. See on uuemal ajal levine- nud, kuid väga hädaohtlik relv.

Tekib küsimus, mis hoiab võitlejat lahinguväljal. See ei too ju võitle- jale isiklikult muud, kui arvatuid kannatusi ja raskusi, pannes igal sammul kaalule tema olemasolu ja tervise. Mis paneb rahva võitlema, teades juba ette, et sõjas hävineb varandusi, tekib kannatusi, raskusi jne.

Rahvustunne, arusaamine iseseisvuse väärtusest ja vajadusest teda kaitsta ning kohuse-, distsipliini- ja autunne on need allikad, kust ammutatakse vai- mustust võitluseks, mis annavad jõudu ja vastupanu raskustes ja loovad püüded, mis on suuremad ja kõr- gemad kui isiklik elu või mugavused.

Kuidas tekivad need tunded rahva ja tema iga üksiku liikme hinges. Vanadel kultuurrahvastel on endastmõistetav rahvuslik rippumatus ja tarve seda kaitsta; see tunne on neil tekkinud pikka aega kestnud iseseisvuse ajal, mis neid on liitnud ja kasvatanud üheks rahvustervikuks ja viinud arusaamisele, et iga üksiku isiku huvid on paremini tagatud omariikluse ja rahvusterviku raamides. Edu saavutustes, püüetes ja ka võitlustes loob rahvas usu ja usaldustunde oma rahva tulevikku, mille najal kavakindlal kasvatusel ja õpetusel areneb kodanikel seesmine vajadus, äratundmine olla alati valmis oma riigi ja rahva kaitseks.

Eesti rahva selja taga on pikk, mitmekesine minevik. Kuid oma püüetega vabadusele, Vabadussõjaga ja viimasele järgnenud omariikluse ajal tehtud ülesehitustöödega oleme end maksma pannud rahvustervikliku ühikuna ja näidanud, et meie rahval on elujõudu ja tema tõuline väärtus ja arenemisvõime on kõrge. Tihti on tarvis uinuvaid omadusi äratada ja neid ettenägelikult juhtida rahva teenistusse.

Isiku kasvatamises ja tema vaimu suunamises oma riigi ja rahvuse teenimiseks on meil vaja veel palju teha, kuigi ei saa jätta märkimata, et sellel alal on juba tõhus töö seljataga. On tarvis, eriti nüüd, kavakindla tööga kasvatada ja tõsta rahvustunnet, ületada isiklik aachnus ja majanduslikud huvid, kildkonna huvid ja rahvakihtide vähemad vastuolud. Tuleb sügavale istutada igasse kodanikku kindel veene, et rahvuse huvid katavad kõik isiklikud huvid ja tugev rahvustunne on selleks mõjuvaks sidemeks, mis seob rahva ühiseks tervikuks ja lahutamata pereks. Käsikäes rahvustunde süvendamisega peab käima arusaamiste laiendamine iseseisvuse väärtusest ja paremusest. Siin on selgituseks käes rikkalik materjal, kui meie kõrvutame praeguse Eesti sellega, mis ta oli enne maailmasõda. Ka tuleb alla kriipsutada au-, kohuse- ja distsipliinitunde süvendamist.

Rahva kasvatustöö on pikk ja pidev töö, seda ei saa teha üksikute kõnedega aktustel, vaid peale kavakindla töö koolides ja sõjaväes tuleb seda süvendada rahvuslikult mõtlevais seltsides ja osavalt suunatud riikliku selgitustöö kaudu. Riiklikuks selgitustööks tuleb kõigekülgselt kasutada riigi ressoore, eriti ameteid, mis on tihedas kokkupuutes rahvaga, niisama kirjandust, kunsti ja asjast huvitatud rahvuslikke organisatsioonide. Tihtigi ei oska meie küllalt hinnata rahvusliku selgitustöö suurt ja püsivat väärtust, kuigi peaks olema selge, et inimene on sagedasti mõjutatav, eriti, kui ta ei ole veel oma arusaamistes kindel ja teadlik ning kui tema vaimu mõjutamist teisalt tehakse osavalt. Viimane asjaolu vihjab meile vaenulisele propagandale, mida kindlasti tehakse sõjaajal, aga mida kasutatakse ka sügaval rahuajal. Iga rahva elus on üksikuid nähteid, mida saab arvustada, on juhte, kes ei ole kõige osavamad omas töös, on vastuolusid jne. Neid nähteid võib mitmeti kasutada, võib neid kujutada väga halvaiseloomulistena ja siit järeldusena tekitada rahva liikmete seas umbusku oma juhtide ja töökspidamiste vastu. Kui seda teha pidevalt, tähelepanematult, nii öelda, tilgakaupa, siis võib lõpuks tekkida inimeses meeolehärrmi, kahtlustusi või isegi vaenu, kui ei ole õigeaegset rahvuslikku selgitustööd küsimuste valgustamiseks. Rääkides isikutega, kes mõnikord on kaldunud rahvustulele vaenulikkude leeri, leiame, et ei ole vähe neid nähteid, kus seda seletatakse rahvusliku kihutus- ja selgitustöö puudumisega. Pealegi peab arvestama, et mida

raskemad on ajad, seda osavamalt ja püüdlikumalt katsub vastame kasutada kõike, et lõhkuda rahva vaimu.

Küllalt oluline on juhtide küsimus. Ta peab peale ameti juhtimise olema oma alluvate juht. Kaasajal on vajadus rahvusjuhtide järele palju suurem, kui seda oli varem ning juhtide valikul tuleks eeskätt pöörata tähelepanu mitte tehnilisele juhtimisele, vaid kuivõrd isik on suuteline oma ametkonnale olema juhiks, kes suudaks alluvaid kasvatada rahvuslikus vaimus, neid liita ühiseks tervikuks, alluvatele andma elu- ja tööõõmu ning püüdmissi töös ja neile olla heaks eeskujuks. Lõplikult peaks kaduma võimutsemine, mitteerapooletus, üleolev suhtumine alluvaisse, mitmesugused kombinatsioonid majanduslikku laadi jne., need nähted ei sobi meie rahvuslusele. Teisalt ei tohi ka juhtide halvustamist lubada, sest nende järele peab ju tarbe korral rahvas minema. Kui juht ei ole kõlblik või tema tegevuses on tekkinud korratusi, siis paigutatagu ta mujale, karistatagu, kuid juhtide hea nimi tuleb säilitada. Praegune aeg nõuab juhtideks väga teovõimsaid inimesi, nüüd ei ole sobivad juhtide kohtadel isikud, kes taotlevad oma mugavusi, ainult teenivad pensioni välja või saavad lisatasu. Alluv peab tundma ja nägema juhti, peab omama usku temasse.

Rahva ja iga tema üksiku liikme kujundamine on meie väikeriigi olukorras riigikaitse suures väärtusega, seepärast on tarvilik siin kõik teha, et rahvas moodustaks terviku ja iga tema liige oleks valmis kõik omad huvid tooma vajadusel riigi ja rahva kaitseks. Sest ka kaasaja võitluses on ikkagi mõõduandev inimene ja kuivõrra tema on füüsiliselt ja vaimselt tugev.

Kaasaegne riigikaitse mõiste eeldab majanduselu vajalikkude korraldust sõja puhuks. Sõja ajal tekivad suured nõudmised võitlusvahendite, elutarbeis ja materjalides. Vajab ju kaasaja sõda moodsat varustist, suurel hulgal igasuguseid tagavarasid, mida soetatatakse enamasti rahuajal, kuid nende täiendamist peab jätkama ka sõjaajal. Seepärast nõuab riigikaitse iga aasta summasid varustise ja võitlusvahendite soetamiseks ja täiendamiseks. Kõrvalt vaadatuna näivad need summad mõnikord nagu kuluna, mida võiks edasi lükata, kuid tuleb meenutada, et hea sõdur vajab ka ajakohast varustist, seega need kulud on hädavajalikud, ka ei tea ju keegi, millal võivad need abinõud vajalikud olla. Sõjavägi vajab peale rahuaja soetatud tagavarade veel täienduseks mitmesuguseid tarbeid, mille tootmiseks on tööstused ette valmistatud ja algavad kohe nende ülesannete täitmist sõja puhkemisel. Niisama on ka vaja rahuldada rahva tarbeid. Majanduse korraldamine sõja puhuks on suur ülesanne, ta peab hõlmama riigi ja rahva varustamise kõiki küsimusi, et sõjavägi saaks tõhusalt võidelda ja rahvas oma igapäevast elu jätkata. Kindel on see, et nii tööstustes kui ka töötegijais tuleb ette ümberkorraldusi ja ümberpaigutusi, mis vajavad kindlaid kavasid ja korraldusi, n. ö. majanduse ettevalmistamist riigikaitseks.

Peale vaimse ja füüsilise ettevalmistuse tuleb kodanikule anda kindlaid ja täpsaid oskusi võitluseks. Kaasaja sõda on eriti tehnilise ilmega, kus tulevad kasutamisele meie aja moodsa tehnika saavutised. Võitleja peab neid mõnikord keerulisi abinõusid oskama käsitseda, et saavutada maksimaalseid tagajärgi, need oskused

peavad olema kindlad, sest võitluses ei ole aega küsimust uurida ega ka võimalusi naabrilt küsida. Võitlejale tuleb sisendada distsipliini-, auja kohusetunnet, neid liitma väeüksuseks ja neid õpetama koostöös teiste väeosade ja relvadega.

Arvestades meie rahva arvulist vähesust on vajalik iga isik, kes on kõlblik riigikaitseks, sõjaliselt hästi ette valmistada. Sõjas on suurel määral otsustav mitte võitlejate arv, vaid nende tublidus, nende kvaliteet. Seega arvulise vähesuse peame tasandama kõrgeväärtusliku kvaliteediga. Viimased kogemused sõdades näitavad, et seal ka naised võivad väga edukalt täita paljusid ülesandeid, mispärast ka nende sõjalisel ettevalmistusele tuleks tulevikus enam rõhku pöörata.

Sõjalist väljaõpet teostatakse eeskätt sõjaväes. See on suur kool nii sõjaliste teadmiste omandamiseks kui ka võitleja vaimu kujunemiseks, siin karastub mees nii vaimselt kui ka füüsiliselt. Et kergendada sõjaväe tööd, antakse esimesi teadmisi sõjaasjandusest kesk- ja kõrgemais koolides. Peale sõjaväeteenistust värskendatakse teadmisi reservohvitseride seksioonides, kaitseliidus, kuigi ainult neile, kes sinna vabatahtlikult astunud.

Sõjaväes teenimine ja hilisem osavõtt riigikaitse küsimustega tegelevaist organisatsioonidest peaks olema auasjaks igale riigikaitseks kõlblikule isikule. Muidugi peavad need organisatsioonid suutma pakkuda igale isikule vajalikku täiendust teadmistes ja olema juhitud tugevast rahvuslikust vaimust ja kasvatusloo vajadustest.

Sõjaväelise väljaõppe küsimuse käsitlemisel puudutame veel rahva suhtumist sõjaväesse ja reservjuhtide olukorda.

Vabadust ja omariiklust hindav rahvas armastab ka oma sõjaväge, on temale uhke, sest need on tema pojad, tema kaitsjad. Kui mõnes rahvakihis või mõnel ajajärgul ei olnud meil sõjavägi populaarne, siis oli see kindlasti suur eksitus. Sõjavägi peab tundma rahva armastust, osavõttu tema elust, siis on palju kergem teostada vajalikku tööd nii sõjalise eriti aga rahvusliku kasvatusel alal, on kergem teostada kõrge aate teenimist.

Sõja olukord nõuab sõjaväe rahuaegsele koosseisule juurde hulka juhte rahva hulgast, eriti väiksemate väeühikute juhtimiseks. Kõik need juhid tulevad sõjaväkke oma igapäevaselt tööpõllult. Kuna ju igapäevased leivamured ja olukord suuresti mõjutavad juhtide iseloomu ja nende hingelaadi, siis ei ole väikese tähtsusega nende isikute igapäevase teenistuse küsimused. Igatahes tuleks reservohvitseri teenistusse võtmisel võimalikult eelistada, kusjuures oleks soovitatav teenimine kohtadel, kus tuleb korraldada, käsutada. Ka oleks see ühtlasi haritlaste tööküsimuste lahendamine. On ka arusaadav, et kraavihallist või töötatöölisest ei saa enamikus juhti.

Kokkuvõttes näeme, et riigikaitse ettevalmistus tugineb järgmistel alustel:

1. Riigikaitse aluseks on tugeva rahvustundega ja kehalise ning vaimse tublidusega isik.
2. Majanduselu korraldamine peab tagama riigikaitseks vajalikud abinõud ja tagavarad.
3. Sõjaväeline väljaõpe ja sõjaväe korraldus peab andma kõige suuremad eeldused tõhusaks riigikaitseks.

4. Kõigi abinõude ärakasutamine meie rahva vaimsete ja kehaliste võimete igakülgselt väljarendamiseks, meie rahvus- ja ühtekuuluvustunde tõstmiseks kindla tahteni elada alati koos iseseisva ja rippumata riigina ja seda vankumata kaitsta viimse võimaluseni.

Ja lõpuks peame teadma, et kui meile sõda peale sunnitakse, siis tuleb nagu Vabadussõjaski võidelda ülekaaluka vaenlasega. Ja nagu Vabadussõjaski meie peame olema osavad ja julged ja täis noorushoogu ja ettevõtlikkust.

J. Nõmmik.

PÖLLUMAJANDUSE MEHHANISEERIMINE.

Eesti põllumees on sügavalt kiindunud oma maalapi ja kodu külge. Siin elatakse omamoodi täisväärset ja loovat elu. Ei ole teist paika, kus rahva süda ja hing nii tihedalt oleks seotud kodumaa mullaga. See pärast on ja jääb põllumajandus üheks tähtsamaks ning kindlamaks rahvusluse baasiks.

Põllumehe elu on tööõudlik. Ta rühmab hommikust õhtuni, päevast-päeva ja aastast-aastasse. Enamik oma teadmisi ja kutseoskust omandatakse siin elust enesest. Kõik õpitu, kuuldu, loetu ja nähtu rakendab põllumees oma kogemuste ning elutundmise kohaselt. Nõnda ta töötab, mõtleb ja kavatseb.

Need teadmised ja oskused, mida omavad tegelikud põllumehed, on elulised ja oludekohased, kuigi meil veel peamiselt selles raamistikus, nagu põllumehe otsiv ja juurdlev vaim seda enesele ise avastanud. Põllumehe mõttemaailm on küllalt avar ja vaim värske, sest ta töötab iseseisvalt ja seisab alalises võitluses loodusega. Säärane seisukoht eluvõitluses arendab mõistust ja karastab iseloomu, teeb tugevaks isikupärased võimed ning kasvatab omapära.

Enamik maailma kuulsamaid mõtlejaid, teaduse ja kunsti inimesi on võrsunud maalt või suundunud sinna. Otsene side loodusega ja loodusavalduste ning nähete tundmaõppimine on olnud selleks inspiratsiooniallikaks, mis on võimaldanud neil jõuda vaimsete saavutuste tippkõrgusteni.

Igas põllumehes peitub palju omapära ja põlvest-põlve omandatud teadmiste-oskuste raudvara. Sinna juurde seltsivad veel kõik need võimed, mis arenevad igapäevases töös ja toiminguis. Siin ei ole põllumees mitte ainult lihtne töötaja, vaid iseseisev juht. Tema peab hoolitsema selle eest, et talu hoida, peret toita, katta ja neile vajalikke väljaminekuid kindlustada, et kõik tööd õigeaegselt tehtaks, et ei oleks mahajäämist teistest. See äratub edasipüüdlikkuse iha ja virgutab kestvale juurdlemisele ning mõtlemisele. Tuhanded pisiasjad nõuavad korraldamist, et säilitada ühtlust töös ja edu kõiges ettevõetus. Mitte ainult tänasele ja homsele ei mõtle põllumees, vaid tema kavatsused ulatuvad kaugemale. Just see alaliselt järelemõtlev, kiirelt tegutsev otsustusvõime ja valmisolek looduse tujukusest jagu saada on teinud põllumehest tugeva iseloomu. See kõik on põllumehe elu, tema arusaamiste ja kujutluste raamistikus.

On kahju ja suureks puuduseks, et põllumehe mõttemaailm ja tema vaimsed üritused vähe väljendust ning sidet leiavad sellega, mis tänapäeva teadus ja moodne tehnika põllumehe jaoks ja tema huvides on avastanud.

Aeg kohustab ja kutsub koostööle. Praegusaja ülesanded nõuavad ühist tegutsemist suuremal määral kui kunagi varem. Peame hoolitsema selle eest, et kõik maa ainelised ja vaimsed jõud rakendataks üldisele maakultuuri tõstmisele. Talupiirid on kitsaks jäänud. Sealt peab silm kaugemale ulatuma.

Meil kahjuks on põllumees selles omarett, kuigi väärtuslikus elus, teistest palju maha jäänud. Need väärtused ja omadused, mida eespool omistasime põllumehele ning talule, ei ole suutnud pidada sammu ajaga ja leida ajakohast rakendust. Palju teaduse ja tehnika arvastusi, mis põllumehe tööd ja elu aitaks hoopis tõhusamalt viljelda, ei ole veel leidnud teed temani ja talu. Sellest on kahju.

Käesolevaga püüamegi anda kokkuvõtliku ülevaate meie põllumajanduse olemuse ja olukorra kohta, ühtlasi näidates neid avaraid võimalusi, mis meil sellel alal olemas, ning juhtida tähelepanu uutele mõtetele, kuidas ajakohaselt abistada põllumeest ja kindlustada Eesti talu. Põllumajanduse alal elab ja töötab otseselt umbes 60% meie rahvast ja tema valduses on ümmarguselt 3.200.000 ha maad. Talundite varanduse väärtust hinnati 1938. a. andmeil 1,1 miljardile s. o. 1.100 miljonile kroonile. Tööstusettevõtteisse mahutatud kapitali oli sama aja kohta ca 300 miljonit krooni, mis on vaid üks veerand põllumajandusse paigutatud kapitalidest.

Põllumajandusse investeeritud kapitalidest kuulus 98% eestlastele ja 2% muulastele. Samal ajal aga kuulus tööstusse paigutatud kapitalidest eestlastele ainult 40%, kuna muulastele kuuluv osa moodustas 60% või 180 miljonit krooni.

Põllumajanduse aastase kogutoodangu väärtust hinnati 1938. a. kohta ca 200 miljonile kroonile. Tööstuse netotoodang samal ajal oli 100 miljonit krooni.

Kui selgitada investeeritud kapitalide produktiivsust, siis selgub Põllutöökoja andmeil, et põllumajandusse investeeritud 1000 kr. aktiva-kapitalile langeb toodangut kr. 186.— väärtuses. Tööstuses tuleb aga sama 1000 kr. aktiva-kapitali kohta netotoodangut ca 330 kr. suuruses.

Seega on kapitalide produktiivsus meil tööstuses kaks korda suurem kui põllumajanduses.

Säärasest tasuvuse vahekorraast on tingitud mitte ainult kapitalide äravool põllumajandusest, vaid selles peituvad ka rahvastiku maalt linnadesse ja tööstustesse valgumise kõige olulisemad põhjused.

Eks olg sellest järelduvad ja võimalikud kõrgemad töötasud ning paremad elamistingimused linnades ja tööstustes.

Ja kui siia lisada veel mitmete eriseadustega kindlustatud soodustused, mis maal töötava rahva kohta mitte kehtivad pole, siis on arusaadav, miks see õilistatud kõike toitev ja rahvale alaliselt värskendavat elujõudu andev maa kipub ise jõuetuks ja verevaeseks jääma.

Nüüsguses olukorras mitte ainult kapital ei põgene ja inimeste arv ei vähene maalt, vaid maa kaotab esmajärjekorras oma rahvastiku paremiku, eriti just erksama vaimse jõu.

Siit järeldub: Eesti põllumajanduse edustamise ja arendamise üheks peaesmärgiks peab kujunema investeeritud kapitalide produktiivsuse tõstmine.

Selle ulatusliku ja ülitähtsa ülesande teostamine on esmajoones võimalik vaid töötulemuste ja toodangu suurendamise teel, mis on ühtlasi ka peafaktoriks tootmiskulude alandamisel ning tasuvuse tõstmisel.

Põllumajanduse edustamine baseerub maaviljuse tõstmisel ehk täpsemalt väljendades, töö ja loodusjõudude teadlikul rakendusel tänapäeva moodsa põllumajanduse huvides.

Maaviljuse, eriti kultuurisaakide ja toodangu tõstmise eelduseks on: maaparandus, s. o. maa kuivendus ja niisutus, põhjavee reguleerimine, kivide ja kändude ning muude takistuste kõrvaldamine, täielikku kultuurtaimekasvu soodustav harimine, väetamine ja taimede sordi- ning loomade tõuaretuse tulemuste rakendamine. Ja seda loetletud järjestuses, sest eelnev on järgneva eelduseks.

Mullas, õhus ja päikese energias ning kultuurloomade ja taimede idudes või algetes peituvad need salapärased jõud, mida põllumees peab oskama kooskõlaliselte rakendada, et muuta tasuvamaks oma tööd ja tõsta kapitalide produktiivsust.

Olemasolevate andmete järgi ei puudu üsna avarad võimalused tootmiskulude alandamiseks ja saakide ning toodangu tunduvaks suurendamiseks, kuna peale kõige muu meil seisavad kasutamata ulatuslikud reservid. Meie põllud ei anna kaugeltki neid saake, mis nad anda võiksid, karjamaadest ja heinamaast rääkimata. Heinamaadest on looduslikus seisundis 95,4%, kultuurseisundis ainult 4,6%. Karjamaast on looduslikus seisundis 98,2%, kultuurseisundis kõigest vaid 1,8%.

Põllutöökoja andmeil on meil keskmiselt 60% igas talus säärast maad, mis põllumehele midagi ei anna ehk väga vähe viletsa sooheinamaa või poolpalja karjamaa näol.

Arvestuste kohaselt praegune heinamaa annab 4 korda väiksemat saaki kui põllumaa ja karjamaa praeguses seisukorras annab 9 korda vähem. Meil oleks kaugelt üle miljoni ha maad, mis tuleks kultuuri alla võtta. See on suur töö, kuid praeguste moodsate masinate ja tehniliste abinõude juures on seda mitu korda kergem teostada, kui see varem teistes maades on võimalik olnud.

Ei ole mingi teostamata unistus lähemal ajal meie põllumajanduslikku toodangut kahekordistada, mis tähendaks aastase toodangu väärtuse tõusu 400 miljonile kroonile.

Taani põllumajandussaaduste väljavedu on meie omast 20 korda suurem, tõustes ligemale 900 miljonile kroonile.

Maakapital oma olemuselt ja tootmisvõimelt erineb kõigist teistest kapitalidest selle poolest, et ta omab loovat ja sigitavat võimet.

Maaviljakusest — toodangu suurusest ja kvaliteedist tavaliselt sõltuvad kõigi teiste kapitalide ulatus ja talundi lõpptoodangu suurus ning kvaliteet. Seepärast omab maa ja maakapital talundite tootmisprotsessis kõige olulisemat ja silmapaistvamat kohta.

Talundite tootmistegevuse arendamisel tuleb peatähelepanu pöörata maaviljakuse tõstmisele.

Edasi on siinkohal kuvitav ära märkida, et Põllutöökoja andmeil moodustavad kindlad põhikulud ligikaudu 60% tootmiskuludest.

Kuna kindlate põhikulude osatähtsus on meie talundeis võrdlemisi suur absoluutselt ja veel enam toodanguühiku kohta, oleme otseselt sunnitud toodangut tõstma, et need kulud sel teel osutuksid toodanguühikule soodsamaks.

Nõnda tuleb talundite tulukuse tõstmiseks tõsta eeskätt toodangut, milleks on vajalik mobiliseerida kõik jõud ja reservid.

Veisepidamine üksi annab umbes $\frac{3}{4}$ talundite rahalisest sissetulekust.

Üleriigiline keskmine piimatoodang on lehma kohta ca 2100 kg. Praeguste hindade tasuvus eeldab aga, et toodang oleks vähemalt 3.300—3.500 kg lehma kohta.

Umbes 10% kogu meie veiste arvust on väärtuslikud tõuloomad, kuna ülejäänud 90% on segaveised, tõutu kirev kogu. Kuna aga ka karjakasvatuse edu on maaviljuse tõusust otseselt olenev, siis on päris selge, et meil on hädatarvilik luua avaramaid eeldusi maaviljuse kiiremaks ja soodsamaks arendamiseks.

Arvesse võttes kõike eeltoodut ja ka järgnevaid selgitusi võime väita, et selleks on tarvilik leida hoopis uusi mõjuvaid abinõusid. Tuleb asuda intensiivsemale põllumajanduse mehhaniseerimisele ja talutööde ratsionaliseerimisele.

Põllumajandus on suutnud seni vähe moodsat tehnikat rakendada. Mehhaniseerimise all ei tule mitte ainult kitsast tööjõu lahenduse probleemi mõelda, vaid õigemini võime öelda, et kogu meie põllumajanduse edu, elujõud ja tulevik on otseselt sõltuv mehhaniseerimisest.

Meie põllumajanduse mehhaniseerimise ülesandeks on muuta tootmistingimusi sääraselt otstarbekohasemaks, et vähema tööjõu tarbega ning vähemate kuludega suudetaks toota enam vajalikke tooteid. Sellega on tunduvalt võimalik alandada tootmiskulusid.

Kuna valdav osa maaviljustoodangust väärindatakse loomade kaudu, muutub ka loomapidamissaaduste tootmine seda odavamaks, mida enam vähenevad maaviljuse tootmiskulud mehhaniseerimise kaudu.

Eesti põllumajanduses on valdav enamik 10—20-ha-listel talunditel, kusjuures neist vähemate ja suuremate talundite arv on peaaegu võrdne. Talundite üldarvust on 1—20 ha suurusega 61,5%, 20—30 ha 18,1% ja üle 30 ha 20,4%. Meie 140.000 talundist on ilma hobuseta 27.400, ühe hobusega 63.000, kahe hobusega 39.000 ning 10.600 talundis on hobuseid kolm või rohkem. Kuna ka ühe hobusega talund ei suuda nõuetekohaselt maad harida, siis on 90.400 talundit või 65% talundite üldarvust maaharimise seisukohalt veojõuga puudulikult varustatud. Meie talundeis on erakorraliselt suur hobustõnõudlus mais ja juunis ning inimtööjõu tarve juulis ja augustis.

Ülepingutatud hobus- kui ka inimtööjõu tippude äralõikamist peab aitama teostada põllumajanduse mehhaniseerimine, esijoonel kevadisel maaharimisel ja heinateol ning sügisel viljadekoristamisel.

Igal kevadel $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{3}$ kaera ja odra ning teiste suviviljade külve toimub mai viimaseil päevil või juuni esimesil nädalail, millega käib kaasas nähe, et saadav saak on ainult $\frac{1}{2}$ varasemate külvide kõrgemast saagist. Sama nähe ilmneb ka rukki külvitõdega. Saagilangusega

ilmneb rööbiti ka teraviljadel terakvaliteedi halvenemine. Kevadel $\frac{1}{3}$ põllupidajail külvide hilinemist aitab kõrvaldada ainult väljastpoolt talundit tuleva tööjõu kaasabi.

Kuigi meie talundeis masinate puudusel tuleb inimüksuse kohta teha küll väga palju rasket kuid sagedasti asjatut tööd, siiski on kogusaak meie talundeis ühe töötaja kohta mitu korda väiksem naabermaadest. Kui arvestada ühele töötajale langeva kogusaagi väärtus Eestis = 100, siis on see Lätis 105, Soomes 117, Norras 298, Saksas 338, Rootsis 374 ja Taanis 554.

Skandinaavia riikides on ühe töötaja kohta kogusaak 3—5 korda suurem meie omast. Meie talundeis läheb talundi kogusaagist töökuludeks üle 50%, kuna naaberriikides läheb selleks tunduvalt vähem, näit. Soomes 41%, Rootsis 40% ja Taanis 38%.

Tööviljakuse tõstmiseks tuleb rakendada meie talundeis rohkem mitmesuguseid põllutööriistu ja masinaid. Mujal tehakse põllutöö palju väiksema jõukuluga kui meil, vaatamata meie raskemale tööle ja suuremale pingutusile. Neis mais saavutatakse sama energia kogusega mitmekordselt suuremaid tulemusi. Neis saavutistes aitavad kaasa tööoskuse kõrval eriti töövahendid — masinad, mis teevad töö põhjalikumaks ja hõlpsamaks, tõstes töö kiirust, eriti aga saake.

Lisaks puudulikule macharimisele on ka taludes põldude väetamine puudulik, mille tõttu meie põllukultuuride saagid on tõusnud maailmasõjaeelse tasemega võrreldes 11%. Võrreldes Lääne-Euroopa maadega vastaval ajavahemikul on meie põllumajanduses saakide tõus kolm korda väiksem.

Meie põllukultuuride saakide andmed ja areng naabermaa andmetega võrreldes näitab, vaatamata sellele, et mitmes naabermaas oli harisakide tase juba varemalt palju kõrgem meie tasemest, et seal saakide tõus pindühikult ka viimase 20 aasta jooksul on siiski suurem olnud meie saavutistest. Seetõttu nende maade põllumajanduse võistlusvõime on kasvanud hoogsamalt meie omast.

Põllukultuuride saagid on meil veel niivõrd madalad, et saakide tõusuga käib kaasas väga tunduv tootmiskulude vähenemine, mis suudaks tõsta meie põllumajanduse tasuvust ja võistlusvõimet.

Taluraamatupidamisandmed näitavad, et viljade tootmiskulud on poole vähemad, kui saak on hektarilt 800 kg asemel 1400—1800 kg, kusjuures teravilja võiksime toota 7—12 snt. kg.

Eeltoodud andmed näitavad, et meie põld ei suuda praegu kõrgemaid saake anda vastavate ettevalmistustööde ja halva harimise ning puuduliku väetuse tõttu.

Selle nähte üheks peamiseks takistajaks on suur puudus vastavaist maettevalmistuse, macharimisriistadest ning vajalikust veojõust. Korralikumal pindade ettevalmistamisel ja macharimisel ning väetamisel on võimalik saada pindühikult suuremaid saake, pidada rohkem loomi ja saada ka rohkem koduseid väetisi põldude väetamiseks.

Põllumajanduse varustamisel masinariistadega oleme iseseisvuse ajal küllaldaselt tähelepanu väärivaid tulemusi saavutanud, kuid need ei rahulda siiski praegusaaja põllumajanduse nõudeid. Meie talundite masinariistade kapital on umbes 80 miljonit krooni.

Need masinad on koondunud peamiselt teatud arvu suuremisse ja keskmise suurusega majapidamistesse, kus need ka sagedasti küllaldast kasutamist ei leia. Väiksemal majapidamistel puuduvad vajalikud masinad üldse.

Vastavad kalkulatsioonid tõendavad, et niidumasina kasutamine tuleb sama kallis nagu inimtöö, kui aastane niitepind on vähemalt 12—15 ha-ri. Väiksema niitepinna juures läheb masina töö kallimaks kui inimtöö. Säärast niitepinda saab anda alles üle 25 ha-ri suurusega talund. Nii on umbes kolmveerand meie talundeil üksikult ebatasuv heinaniidumasina ostmine. Veel raskem on seisukord viljaniidu-, kartuli-võtmis- ja külvimasinatega.

Kuna aga 90.000 talundil puudub ka vajalik veojõud masinatega töötamiseks, siis ei ole võimalik neil vastavaid masinaid põllumajanduses üldse tarvitusele võtta. Väiketalundeis, seega ligemale kolmveerand talundeis, on võimalik ja tasuv masinate tarvitamine ainult ühiselt koos teistega.

Olukorra lahendamiseks tuleb otsida uusi võimalusi ja teid masinate ühiskasutamise kaudu, mis oleks meie vähete kapitalide juures kiiremini ja jõukohasemalt ning ratsionaalsemalt teostatav. Eristatulepanu masinate ühiskasutamisel tuleb seejuures pühendada ühistegevuse põhimõtete rakendamisele suurte ühismasinaajamade asutamise näol.

Ühistegevuse kaudu on põllumajanduse mehhaniseerimisel saavutatud märkimisväärseid tulemusi.

Kõige ulatuslikumalt on meil piimasaaduste ümbertöötamine ja turustamine organiseeritud ühistegevuse kaudu. Üle maa on tegevad 328 piimaühingut 440 kooreajamaga. Kogu meie piimatoodangust turustatakse umbes 50%. Selle turutoodangulise osa ümbertöötamine ning turustamine toimub pea eranditult põllumeeste ühissettevõtete kaudu.

Kartuliühingute kaudu töötletakse umbes $\frac{2}{3}$ meie piirituse toodangust ja Lihækspordi tapamajade kaudu lähevad müügile kõik lihasaaduste eksportkaubad.

Need on pea eranditult moodsa sisustusega tööstused. Peale selle on tegutsemas üle 600 masinatarvitajate ühingu, mis enamasti töötavad viljapeksu tööde alal, kuid umbes 110 ühingu traktorid töötavad peale viljapeksu ka maaharimistöode alal. Käesoleval juhul mainin eeltoodud vaid seepärast, et näidata, kuidas üle maa on edukalt töötamas ühissettevõtteid moodsate masinatega, eriti põllumajandussaaduste väärinduse alal.

On tarvilik ja ülim aeg mõelda ka sellele, kuidas tootmisprotsessi ennast, mis talus toimub, moodsa tehnikaga abistada.

Kuiigi see ülesanne ei ole kerge ja nõuab põhjalikke ettevalmistusi ning asjatundlikke kalkulatsioone, siis ometi lähemas tulevikus oleme sunnitud seda teed käima, kui tahame põllumajanduse võistlusvõimet ja elujõudu säilitada. Tootmine ja toodang on ju kõige muu alus.

Oli aeg, kus koot ja sirp olid moodsad tehnilised vahendid põllumajanduse alal. Nüüd on nad muuseumiesemed ka meil. Käsitsi või valmistuselt oleme jõudnud aurumeiereini. Rehe rabamaist ja hobustega sõtkumisest oleme jõudnud masinateni. Maaparandustöödel ja põlluharimisel oleme aga tehnikas kaugele maha jäänud teistest maadest. Siin

on tarvis kiiret ja mõjuvat abi selleks, et suunata võimalikult kõiki kapitali esmajärjekorras tootmise tõstmisele mehhaniseerimise kaudu.

Talude varustamiseks masintööjõuga tuleks jagada põllumajanduses kasutatavad masinad kahte rühma.

Esimesse kuuluksid odavamad ja sagedasti vajalikud masinad ning riistad, mida muretsesid talud igaüks üksikult või koos naabriga.

Teise rühma moodustaksid kallimad masinad, mida oleks talutöödel vaja ainult teatud hooajal järjekindlalt või teatud eritööde tegemiseks. Sääraseiks masinaiks on traktor ühes maaharimis-, külvi- ja koristamisriistadega, uudismaaharimis- ja loomasöötade ümbertöötamisriistad ning -seadmed. Need on kõik kallimad masinad ja talud ei ole võimelised neid vähese kapitali ja ühe talundi raamides ebatasuvuse tõttu muretsema.

Sääraste ühismasinajagamade kaudu suudaksime tööpinge ülekoormatused meie põllumajandusest kõrvaldada. Samuti on võimalik siis meie ulatuslikku uudismaade ülesharimise probleemi palju otstarbekohasemalt lahendada. Senini on antud välja uudismaade premeerimiseks ca 2 milj. kr., millest umbes pool on läinud eratraktorijamajadajale.

Põllumajanduses esineva tööjõu puuduse küsimusse tuleb suhtuda suure tähelepanu ja põhjalikkusega. Siin on tarvis pidada silmas vähemalt järgmisi tegureid: inimtööjõudu, masintööjõudu ja nende mõlema ratsionaalset kasutamist.

Neist on inimtööjõu küsimus eriti terav. Omamaa tööjõudu ei jätku ja sellestki püüab osa esimesel võimalusel siirduda mujale. Välitööjõud on meie oludega kohanemata, seega vähese intensiivsusega ja vaatamata vähemale töötasule küllaltki kallis. Pealegi viib see maalt välja tunduva summa töötasuna.

Sellele lisandub veel tõsiasi, et inimtööjõud ei suuda palju kaasa aidata põllu korraldusele harimisele. Seega peab kõigepealt leidma abinõusid meie omatööjõu maksimaalseks kasutamiseks, mis saab toimuda masinate abil.

Meil on juba tunduv hulk masinaid olemas, kuid nende kasutamine on majapidamiste väiksuse ja vähese töö tõttu sootuks kulukas. Seisukorda peab parandama masinate ühiskasutamine. Palju suuremaid masinaid on eromanduses ja need töötavad teenimise sihiga, see teeb töö kalliks ja raskendab ühtlasi ka kasutamist. Peab ütlema, et seetõttu näiteks viljapeksmine on õige kulukas: esiteks peksutasu on kõrge ja teiseks peab sellele lisaks kasutatama palju võõrast tööjõudu. Neid kulusid aitaks tunduvalt vähendada kombaini rakendamine viljakoristamis- ja peksutöödele, mis toimub üheaegselt.

Samal ajal on täielikult korraldamata ühine saaduste turule toimetamine, piimaveo korraldus, veskil käimine ja muud veod, mis nõuavad talult asjata tööjõudu. See nähe ilmneb ka tähtsamate vajalike majapidamis-kaupade kohaletoimetamisel. Ühes tööjõu küsimuse lahendamiseks põllul tuleb lahendada ka tööjõu kokkuhoidi vedudel, talusaaduste turundamisel ja suuremate ostukaupade kohaletoimetamisel.

Talu sisemistel töödel on tarvis samuti mitmeid uuendusi. On tarvilik teostada kartulicaurutamist, kuna muidu igal aastal rikneb suur hulk kartulitoodangust, mille tõttu kannatab karjasöötmine. Igapäevane kartulite keetmine nõuab palju küttekulu. Jahvatatud hein moodustab väärusliku osa seasöödast, kuid seda ei ole võimalik taludel valmistada

vastavate masinate puudumisel. Turbahundi, sõõrsae, torufreesi, sindli-sae, hekslimasina ja mitme teise vajaliku masina puudumisel jääb palju tarvilikku tööd tegemata või tehakse hoopis kulukamalt. Eriti palju aega ja kulu nõuab vee kandmine ja vedamine. Talude vesivarustus nõuab ajakohast lahendust.

Seega on tarvis lahendada meie põllumajanduse mehhaniseerimisel mitte ainult künni- või külvitööde küsimus, vaid siin tuleb haarata kõiki mehhaniseerimise ja ratsionaliseerimise võtteid tänapäeva moodsa tehnika võimaluste piires.

Põllumajanduse abistamine riiklikkude toetuste kaudu on osutunud paratamatuks vähese tööproduktiivsuse ja tegevuse tõttu. Senine hinna kindlustuspoliitika ei ole annud tõhusaid tulemusi tootmisprotsessi alustamiseks. Toetuste peaarõhk tuleks suunata kõigepealt maa kultuurikõlvuliseks muutmisele ja toodangut suurendavaile abinõudele. Sääraselt investeeritud summad on lahutamatud maast, talust ja kogu tootmisprotsessist. Saaduste hinnakindlustamise moodus aga aitab vaid põllumehe ebatasuvat tööd teatud määral küll kompenseerida, aga ühtlasi ka kunstlikult seda ebaloomulikku olukorda pikendada. Põllumehele ja kogu rahvamajandusele on palju tähtsam selline toetus ja abi, mis otseselt aitab tema töö tasuvuse piirini viia. Siis on põllumees ka nende aegade vastu kindlustatud, kui riik toetusi anda ei suuda. Ja need ajad võivad ka tulla.

Moodsate masinate juhtide ettevalmistuse küsimus on erilise tähtsusega. Kuna praegu on korralikest ja asjatundlikest juhtidest väga suur puudus, siis ei julge seetõttu ka ühingu küllaldaselt riskida põllumajanduse mehhaniseerimiseks kallite masinate ostmisel. Juhtidelt, kes töötavad põllumajanduses mitmesuguseil keerukama il masinail, peame nõudma, et nad peale nende masinatega töötamise neid põhjalikult tunneksid ja oskaksid isegi parandada.

Senised tehnilised kursused traktorijuhtide ettevalmistuseks, mida on korraldatud mitmesuguste asutiste poolt, ei ole küllaldased ja ei kindlusta põllumehele vajalike masinate juhtide saamist. On tarvilik luua kindel kord, et masinajuhtide ettevalmistus muudetakse põhjalikumaks ja selles mõttes hästi ja põhjalikult ettevalmistatud inimesi varustatakse kutsetunnistustega.

Edasi on tarvilik kindlustada vajalikkude kütte- ja määrdeõlide pidevat saadavust jõukohaste hindadega.

Möödunud sügisel ei olnud võimalik paljudel ühinguil kasutada oma jõumasinaid vajalikkude määrde- ja kütteõlide puudusel, mille tõttu jäi tegemata osa ettenähtud viljapeksu-, eriti aga maaharimistöid.

Kuna meie kodumaal toodetakse mitmesuguseid õlisid, mida saame kasutada põllumajanduses töötavate masinate käivitamiseks, siis vajalikkude kütte- ja määrdeõlide kindlustamisel põllumajandusele jõukohaste hindadega aitame kaasa põllumajanduse mehhaniseerimise edendamiseks.

Kui kujuneb põllumajanduse mehhaniseerimine ulatuslikumaks, siis on vajalik, et seataks sisse ka riiklik põllutöomasinate müügikontroll, mis peaks kindlustama, et meie põllumajanduse mehhaniseerimisse paigutatav kapital kasutataks ratsionaalselt ja ainult otstarbekohaste masinate muretsemiseks.

Põllumajanduse mehhaniseerimisel tuleb lähtuda territoriaalpõhi-

mõttest sääraselt, et teatud piirkond või küla tuleks kogu ulatuses käsile võtta.

Selleks on tarvis koostada põllumajanduse üldise edustamise kavard mitte ühe talu, vaid talude gruppide, külade või valla osade viisi.

Mehhaniseerimise seisukohalt peaks tekkima ja loodama loomulikud koostöö piirkonnad, kus süstemaatilisel tööle asutakse.

Nagu talu tootmisalad peavad teatud kooskõlas olema, nii peab püüdma ka laiemaid põllumeeste hulki ühendada koostööle.

On nimelt tarvilik, et iga algatatud uus üritus lõpuni s. o. tasuvate tulemusteni väljaarendamist leiaks.

Veeühingute magistraalide ja üldveejuhtmete korrashoiuks on investeeritud riigi toetusi umbes 5,3 miljoni krooni suuruses, kuid senini on suurte magistraalide piirkondi, kus vahest mõnikümne hektari on alles kultuuri alla võetud. Võib ja tuleb suuri summasid investeerida, aga see peab kavakohaselt toimuma ja nii kaugele viidama, et tulemusi saadakse. Hollandis ja Itaalias näit. uute maade kultuuri alla võtmine, hoonestamine ja isegi esimeste kultuuride kasvatamine toimub riigi summadega ja alles täies korras majapidamised antakse põllumehele üle pikaajalise laenu teel.

Meie põllumeeste konventidel on kindlasti võimalik ja tarvilik konsulendi ja teiste eriteadajate kaasabil koostada põllumajanduse edustamise üldkava, mis haaraks maaparandust, harimist, väetust, taimekasvatust, loomakasvatust, tööde ja vedude korraldust, ühe sõnaga kõiki põllumehe tegevusalasid ja nende omavahelist koostööd terve konvendi ulatuses.

Praegu tundub aga, et konsulendid on administratiiv- ja mitmesuguste järelevalve- ning bürootöödega üle koormatud ja konvendi liikmeil puudub pidev side põllumeestega.

Ma kujutleksin konvendi konsulente kohtadel valitsejana, kelle talu on terve konvendi piirkond ja kes eriteadlastega väljatöötatud organisatsiooni ja korrasuskavade kohaselt juhib kooskõlaliselte kõikide põllumeeste tööd nagu eeskujulik peremees talus.

Meie peame ühe talu raamidest välja jõudma, sest meie ei ela enam naturaalmajapidamise ajajärgus, kuna keskmiselt üle 60% toodangust läheb turutoodanguna välja.

Et Eesti põllumajandus suudaks olla võistlusvõimeline maailmaturgudel meist rohkemarenenud maadega, siis meie praegusest tasemest neile järelejäõudmiseks peame tegema erilisi pingutusi, peame võtma kasutusele oma jõudude ja kasutamata reservide rakendamisel säärased meetodid ja võtted, millega võime ületada oma arengus nendel pikema aja jooksul väljakujunenud arengu kiirust.

Üheks sääraseks kiirema arengu võimaldajaks meie põllumajandusele on põllumajanduse mehhaniseerimise otstarbekas ja kogu põllumajandust ühtlastel alustel teeniv ühismasinajamade asutamine.

Kui meie kõik, kellel maa tulevik ja saatus südamelähedane, enesele niisuguse uue avara vaatevälja avame, siis olen kindlalt veendunud, et säärased masinate suurjaamad asuvad tööle, on elujõulised ja päästavad nii põllumehe kui ka põllumajanduse hooletuse seisukorrast elujõulise ja elurõõmsa peremehe olukorda.

Rahvuslikust seisukohast on eriti oluline, et see meie kindel baas oleks ajakohaselt tugev ja võitmatu.

A. V. Ennet.

MUULASTE KINDLUSTUSSELTSIDEST.

Meie ajakirja veergudel (ERK nr. 2 — 1938. a.) ilmunud artiklis „Muulaste osatähtsus eesti kindlustusalal“ juhtisime tähelepanu saksa kapitaliga töötavate kindlustus-aktsiaseltside „EKA“ ning „Polaris“ ja juutidele kuuluva ühistegeliku kindlustus-seltsi „Kotkas“ tegevusele.

Samas väideti, et ka kindlustus-aktsiaselts „Eesti-Union“ on sisuliselt täielik sakslaste omand, kuna selle aktsiate enamiku käsutajaks ja kontrollijaks on kindlustusselts „Polaris“. Ühenduses nimetatud asjaoluga viidati veel sellele, et saksa kindlustusasjanduse eriajakirja „Lebensblätter“ tõendust mööda voolavat välismaal asuvate saksa kindlustus-seltside kaudu iga aasta suuri summasid tähtsaks toeks saksa rahvamajandusele ning et igaüks, kes võtab nendes seltsides kindlustuse, väljendab oma usku Saksamaa tuleviku.

Et saksa kindlustusseltside olemasolu meie laiemale avalikkusele ja suuremale osale eestlastest kindlustusvõtjatele oli senini teadmata, siis mõjus nende paljastamine kohalike sakslaste ja kadakate ringkonnas plahvatava pommina.

Ettetoodud väiteid ei lükanud ümber ei „EKA“ ega „Polaris“. Küll ruttas ag. r kindlustus-aktsiaselts „Eesti-Union“ 28. juuni 1938. a. „Postimehes“ dementeerima, et meie poolt avaldatud andmed ei vastavat tõele ning et „Eesti-Union“ töötavat „eesti ettevõttena ja eesti rahvusliku majanduse huvides.“

Nimetatud dementi ei suutnud lükata ümber meie väidet. „Eesti-Union“ põhikirja alusel on selle kindlustusseltsi aktsiate rõhuv enamik nimeta. See asjaolu võimaldab täielikult varjata aktsiapaketi omanikku ja seepärast polnud ka oluline, kas „Eesti-Union“ peakoosolekul esitati need aktsiad „Polarise“ või siis „Polarisele“ väga lähedal seisnud isikute poolt.

Nüüd on saabunud asjasse täielik selgus. Kindlustus-aktsiaseltside „Polaris“ ja „Eesti-Union“ poolt avaldati 5. veebruaril 1940 ilmunud kõigis suuremais ajalehtedes kuulutused, milles teatati avalikult oma ühinemisest.

„Polaris'e“ kuulutusest loeme sõnasõnalt — väljudes kaalutlusest, et kindlustus-aktsiaseltside „Polaris“ ja „Eesti-Union“ aastaid kestnud tihedat koostööd võiks muuta veelgi viljakamaks ja otstarbekamaks, otsustasime oma tegevuse liita ja üldiselt edasi töötada Eesti kindlustus-aktsiaselts „Polaris“ nime all. Selleks võtab meie selts üle kogu kindlustus-as.-s. „Eesti-Union“ kindlustusportfelli ühes kõigi sellest järelduvate õiguste ja kohustustega, niisamuti ka kõik nimetatud seltsi aktiiva ja passiva.“ Samas aga „Eesti-Union“ teatab, et kindlustus-aktsiaseltsid „Polaris“ ja „Eesti-Union“ on seisnud aastate jooksul tihedas ärilises koostöös. Samatekstilised ringkirjad saadeti ka seltsi kohepealsele esindajale laiali.

Peame arvama, et kuulutuse avaldajate poolt oli unustatud „Postimehes“ esitatud õiendus. Rõhutatakse nüüd just aastaid kestnud tihedat ärilist koostööd, mida tahetakse kapitalide avaliku ühendamise korral muuta veelgi viljakamaks ning otstarbekamaks. Ja mida see

tähendab, sellest annab meile kujuka pildi lahkunud baltlaste kapitalide väljatõmbamine meie rahvamajandusest.

Kuulutuste sõnastus ja deklareeritud sihid ei jäta küll kellessegi kahtlust, et „Eesti-Union“, püüdes end varjata „rahvusliku majanduse“ sildi taha, oli hoopis teiste ülesannete teenistuses. Liitumiskuulutuses deklareeritakse seda vägagi silmapaistvalt.

Vähe huvipakkuv pole ka küsimus; millest tõeliselt oli tingitud mõlema seltsi ühinemine?

Vastus sellele pole raske.

Kindlustusseltsi „Polaris“ juht- ja ametkond on peagu eranditult sõitnud Saksamaale, või on siis sinna sõitmas veel üksikuid mahajääjaid. Et nüüd vältida kahekordseid kulusid, mis tekiks lahkujaist tühjaks jäänud „Polaris'ele“ uue ametkonna komplekteerimisel, teisalt aga paralleelettevõttena „aastaid tihedas ärilises koostöös“ seisnud „Eesti-Unioni“ ametkonna palkade näol, siis teatati ühinemisest ametlikult ja võeti lahkunute asendamiseks üle „Eesti-Unioni“ ametkond.

Märgime siinkohal veel, et meile teadaolevail andmeil on „Polarise“ aktsiatepaketi enamiku omanikeks meie kaks suuremat muulaste ettevõtet — „Põhja Paberi ja Puupapivabrikute a.-s.“ ja a.-s. A. M. Luther. Peale selle on „Polarisest“ huvitatud ka üks Saksa edasikindlustamise aktsiaselts.

Lugu pole parem ka teise sakslaste kapitaliga töötava Eestimaa kindlustusaktsiaseltsi „EKA“ juht- ja ametkonnaga. Suur osa neist on läinud ümberasujaina Saksamaale.

„EKA“ kapitalide ja aktsiateomaniku käsutamisel on kaaluvaim sõna öelda Koch'ide perekonnal, kellest kuuldarvasti jäävat Eestisse Hermann ja Claus Kochid. „EKA“ juhatusel liikmeid on ka muulasest pankur C. Scheel, kelle perekonnaliikmeid asus Tallinnast Saksamaale sõitvale laevale.

Majandusminister Leo Sepa otsus, nimetada „EKA'sse“ valitsuse usaldusmees, annab teatava atestatsiooni selle kindlustusaktsiaseltsi aktsiate ja kapitalide kuuluvuse kohta... Usaldusmeheks EKA'sse nimetati maksuinspektor Osvalt Lannes, kes ajalehele „Uus Eesti“ (3. veebr. 1940. nr. 32) antud jutuaJamisel tähendas, et „EKA“ jooksva tegevuse kontrollimisel tuleb tähelepanu pöörata selle kindlustusseltsi varemale asjaajamisele.

Sel juhul on võimalus saada vastust ka küsimusele, kas „EKA“ maja (Tallinnas, Vabadusväljak 7) netoväärtus, mis kindlustusseltsi poolt RT lisas avaldatud bilansi järele on circa 1 200 000 krooni ja mille netorentabiliteet viimaseil aastail kõikus 2 protsendi ümber, vastab ka selle maja tegelikule väärtusele. Teiseks, kuidas selle võrdlemisi odaval ajal püstitatud maja ehituskulud paisusid niivõrd kolossalseks.

Olgu möödaminnes veel juhitud tähelepanu asjaolule, et sellesse kallisse majja on paigutatud ligikaudu 50% peamiselt elukindlustuse võtjate poolt kindlustusseltsi „EKA“-sse kogutud kapitalist.

Eestlastele pole kaugeltki ükskõik, missuguste ringkondade kätte ja valitsemisele koonduvad rahva poolt kogutud kapitalid. Eriti on see keh-tiv kindlustusasjanduse kohta, sest siin ei saada vastutasuks otseselt

mingisugust reaalset hüvitust, nagu seda kauba ostmisel, vaid raha kantakse kokku usalduse alusel. Et eestlaste eneste poolt toodud kapital ei lähe võõraste huvide teenistusse, siis peab selle eest seisma valvel iga eestimeelne mees juba iseseisvalt.

Rahvuslikule kapitalile kuuluvate kindlustusseltside arengu kohta üldülevaate saamiseks kasutame RT lisades avaldatud bilansse 1937. ja 1938. a. tegevusaastate kohta, kuna 1939. a. bilansid on kõigil k. seltsidel veel koostamata.

Seejärel kindlustusmaksude kogusissetulek kõikides kindlustusharudes kokku oli kroonides

	1937. a.	1938. a.
kõikidel kindlustusseltsidel kokku . . .	5.657.000	6.215.000
muulaste seltsidel	2.466.000	2.306.000
	ehk 44%	ehk 37%

Nagu esitatud arvud näitavad, on muulastele kuuluvate kindlustusseltside osatähtsust vähenemas. Selle languse põhjust tuleb eestkätt otsida ka rahva arusaamise tõusus, et eduteed sammuva rahvamajanduse oluliseks eelduseks on rahvuslik kapital, mis seisab kõigi eestlaste rahvusliku huvi teenimisel ja suunamisel.

K. Ramme.

KIRIK EESTLASTELE.

Meie laiaulatuslikuma, peagu kogu rahvast haarava organisatsiooni — kiriku elus on toimunud viimaste kuude jooksul tähendusrikkad ja oma mõjult meie ühiskondlikku ellu kahtlematult kaugeleulatuvad muudatused.

Lõppes nimelt kirikukriis ja minek normaalsesse eluroopasse sünnib olukorras, kus meie väimulikkonnast on lahkunud koos teiste saksa soost ümberasujatega sakslust ning kadaklust jutlustav osa ja Eesti evangeeliumi luteri usu kirik sai enesele uue piiskopi endise kaucagekse Tartu Ülikooli rektori prof. dr. Juhan Kõpu isikus.

J. Kõpu senine elutöö silmapaistval kohal eesti avalikus elus atesteerib teda kui tublit ja suurte kogemustega rahvuslikku teadusemeest ning organisatorit. Arvestades seda võivad rahvuslikud ringkonnad aina tervitada J. Kõpu valimist rõhuva häälteenamusega vastutusrikkale ülesandele, mille eesmärgiks tuua kirikuellu kõikide poolt ammuoodatud rahu ja viia tagasi meie suurim kirik tema tõeliste ning praeguses keerulises olukorras eriti vajalikkude ülesannete juurde.

See oli enne piiskopivalimisi 8. novembril m. a. Tallinnas korraldatud üleriigilisel kirikuõpetajate päeval, kui praegune piiskop J. Kõpp oma referaadis — kiriku ülesannetest — püstitas meie väimulikkonna kohta põhinõude, et meie hingekarjased peavad olema esmajoonel tublid ja väärtuslikud eestlased.

Ülaltoodu ei jäänud uue piiskopi poolt teostamisele tuleva kiriku tervendamiskõhiteesiooni ainukeseks põhiteesiks. Sellele lisandus usuteadlaste konverentsil Tartus, 1. veebruaril s. a. piiskopi suur programmiline kõne, milles rõhutati, et vaimulikkond ei tohi jääda ainult ülikoolipingil omandatud teadmiste tasemele, vaid lakkamatu enesearendamine on eelduseks viljakas kuulutamise ja hingehoiutöö.

„Sageli peetakse kirikuõpetajaid ühekiilgseteks ja kitsarinnalisteks inimesteks. Selleks on annud põhjust ka kirikuõpetajad ise. Nad on jäänud ühekiilgselt oma ala juurde ja on alahinnanud teisi vaimseid alasid. Ometi peab pidama silmas, et kirikuõpetajat peetakse niisuguseks inimeseks, kellelt oodatakse juhtivat osa ümbruskonna vaimseis küsimusis. Ta peab olema juhataja ja abimees maailma-vaate kujundamisel,“ lausus piiskop.

Edasi püstitati veel nõue, et õpetajal oleks oma kogudusega võimalikult tihe kontakt ja et hingekarjasel tuleb mõelda kaugema tuleviku, mitte aga momendi seisukohalt.

Need on kõigiti tervitatavad tuuled meie vaimulikkonna maailma-vaatelse reformi teostamisel. Võib loota, et päästetakse lõpuks ulatamast ainult materiaalsest hüvitusest, mammona järele ja asetatakse peaarõhk ideelistele probleemidele, milleks tõeliselt meie vaimulikkond on kutsutud ja seatud.

Tahame näha J. Köpu sõnades: „Hingekarjased peavad olema esma-joones tublid ja väärtuslikud eestlased“ ideoloogilist alust, millele on rajatud paraneva kiriku elu vaimne sisu. Sellele põhiteesile peaks toetuma edaspidine programm, millest ammutab oma missioonile eestlaslikult tubli tuuma ja selgroo kogu õpetajaskond.

Meie kirikuinimeste rõhuva enamiku suhtumine eestluse probleemidesse on kahjuks jätnud senini suuresti soovida.

Miks vaimulikkond ei löö kaasa eestluse võitluses senisest suuremal määral?

On tõsi, et meie vaimulikkonna praegusesse koosseisu kuuluvad isikud on üks suuremal, teine vähemal määral rahvuslased. Niisiis pole põhjust väita, et tagasihoidlikkus selles küsimuses on olnud tingitud rahvusliku meelsuse puudumisest.

Seevastu on oldud neis küsimusis äärmiselt passiivsed ja häbelikult loiid ning arvatud, et miks meie, küll leidub teisigi, kes saavad sellega hakkama. On avaldatud isegi arvamus, kas võitlust eestlaste vaikse mobilisatsiooni ja hoiaku eest on tarvis, sest see peaks olema ammugi küllalt kindlatel jalgadel.

Selline pealiskaudne suhtumine oma ülesannete sügavusse on lubamatu ja põhjustanud ka rohkeid ning teenitud etteheiteid.

Kirik on kahtlematult suur tegur eestlaste kindla meele ja vankumatu rahvusliku truuduse kujundamisel. Maast-madalast puutub inimene kokku kirikuga. Juba noorena saab ta kirikust haarava elamise. Kui kirikut suunitleda õigest rahvuslikust lähtekohast, siis on võidetud eestluse teenimisele palju juurde.

Noorte meelsuse ja nende vaimse väärtuse kujundamisel on suur sõna ka leeriõpetuses kaasaamtaval pagasil. Seepärast pole siis vajalik, et leeritundides seletatakse ja kuulutatakse ainult puhtpiiblikku õpetust.

vaid kiriku ja meie kõikide huvides on olla ka siin abiks meie rahvale tema vankumatu meelsuse kasvatamisel.

Et viia eestlaste kirikut tõelise rahvusliku ja rahvakiriku tasemele, mis leiaks täit usaldust meie kõikide poolt, on vaja rookida esma-joones kirikust välja kadaklus ja sellele sümpatiseerijad.

Meie lähem ja kaugem minevik peaks olema annud meile küllaldaselt valusa õppetunni sellest, kui võrd hädaohtlik ja võimas rahvusest võõrutamise pesa ja kadakluse taimelava oli kirik balti saksa koolide kõrval.

Ei tohi korrata enam seda viga.

Vabariigi Valitsuse poolt 21. detsembril 1939. a. antud määruse eeskirjade kohaselt kuulub saksa rahvusvähemuse kulturomavalitsus Eestis likvideerimisele. Nende ridade kirjutamise ajal on selle organi likvideerimisel jõutud tõhus samm edasi. Kulturomavalitsuse varandused ja arhiiv on võetud üle ja selle eestlaste seljapööramist oma rahvusele õhutanud organi viimnepäev on käegakatsutavas kauguses.

Sisuliselt peaks saksa kulturomavalitsuse lõpp tähendama kogu balti saksluse jäädavat ja paratamatut lõppu meie ühiskonnas. Samuti ka meie kirikus. Seda ei ole aga mõistetud ja näeme hoopis vastupidiseid ambitsioone.

Need üksikud mahajääjad, kel puudus ümberasumise julgus või kes lootsid oma palgasõdurliku hingeeluga suguvendade lahkumise tagajärjel koondada oma kätte lahkujast mahajäetud ettevõtteid, et sel teel saavutada paremaid majanduslikke võimalusi ja mängida siis eestlaste keskel rammusat „aidarotti“, püüavad ikkaagi organiseerida iseseisvaid saksa kogudusi või siis vähemalt saavutada hingeõnnistuse kuulutamist selles „äravalitud“ keeles.

Vabandatakse end sellega, et pole suudetud õppida selgeks niipalju meie keelt, et sellest piisaks eesti keeles lausutava jumalasõna mõistmiseks.

Tõeliselt pole asjaolud kaugeltki nii. Nende pikkade aastate vältel, millal elasime üheväärsete kodanikena sama riigi rüpes, on kahtlematult omandanud need, kellel see varem puudus, küllaldase eesti keele oskuse. Nii ei jää teist konstateerimise võimalust, kui ainult see, et sihilikult, teatud kava kindluse ja tõrkusega ignoreeritakse eesti keelt.

Sellega on nende vähete mahajäänute poolt antud terav väljakutse kogu eestlusele. Võtame selle vastu ja ei möödu vaikides.

Peame tunnistama häbiga, et nii nagu leidus ümberasujaist eestlaste ridades, nii leidub eestlastest kirikuõpetajate hulgas praegu selliseid mustakuuemehi, kes vaevalt küll ideelistel, enam aga materiaalsetel kaalutlustel ruttasid andma oma punastamapaneva nõusoleku kadakluse üleskutele saksakeelse jumalasõna lausumiseks.

Näib, et oma nõusoleku andmisega need härrad nagu nutaksid veel taga kirikust kadunud vaimu ja kadaklikku ilutsemist. Aga nad deklareerisid sellega ka meile kõigile oma rahvusliku eneseuhkuse ja lugupidamistunde puudumist.

Rahvuslik ja rahvuse edaspidise eluõnne vastu huvi tundev õpetajaskonna enamik ei tohi jääda kolleegide rahvus-

liku hoiaku kontrollis passiivseks auditooriumiks, vaid küsimusse tuleb suhtuda kogu valjusega. On tarvis algatada kadaklusele sümptatiseerijate väljalülitamist meie vaimulikust kaadrist. Mida varem saadakse sellega hakkama, seda kergem on operatsioon ja kadakluse levikule pannakse vähemalt siin juba aegsasti kindlad tõkked.

Saksa soost kodanike ümberasumisega lahkusid meilt peagu täiearvuliselt saksa koguduste juhatused, nende nõukogu ja juhatusliikmete enamik. Üksikud mahajääjad elutsevad nüüd kahjutult üle kogu riigi. Need eluvõimetud kadakluse üksikrakud tahtsid uuesti koonduda ja jääda teotsema vähemalt esialgu iseseisvate kogudustena.

Toetudes kiriku põhimäärustele, otsustas kirikuhooldaja praost J. Varik määrata saksa kogudused likvideerimisele ja nende varandused võtta üldkiriku valdusse. Kirikuhooldaja otsuse peale esitasid Niguliste koguduse mahajäänud liikmed dir. M. Lutheri kaudu sooviavalduse, et Niguliste saksa koguduse tegevuse jätkamiseks kutsutaks kokku kiriku nõukogu, kes valiks ka uue juhatuse lahkunu asemele. See kavatsus ei õnnestunud. Kirikuhooldaja jättis sakslaste soovid rahuldamata. Ei loobutud oma taotlusist. Esitati kaebus ülemale kirikukohtule, kes kiriku kõrgeima kohtuinstantina kehtivas legaalses korras otsustas: jätta likvideeritaks endisesse saksa praostkonda kuulunud Niguliste kogudus.

Ülema kirikukohtu 23. jaanuari s. a. otsus Niguliste saksa koguduse likvideerimises omab meil seni eksisteerivate kõigi saksa koguduste, samuti saksa praostkonna edaspidises saatuses kahtlemata mõjukat tähtsust. Sellega peaks olema lõplikult tõmmatud kindel piir kadakate taotlustele iseseisvate koguduste eksistentsis. Arvatavasti on saanud sellest aru ka mahajääjad, sest Oleviste koguduse asjas esitatud kaebuse palusid koguduse esindajad võtta ülema kirikukohtu päevakorrast ära.

Kui võtta arvesse, et Pärnus Nikolai saksa koguduse järeljäänud kadakad esitades ettepaneku eestlaste kogudusega liitumiseks, seadsid tingimuseks, et ühinenud koguduses peetakse ainult üks kord kuus saksakeelseid teenistusi, siis näeme, millise lakkamatu põlastusega suhtutakse meie keelde.

Võitlus iseseisvate kadaklike koguduste ja kadakluse vastu ei tähenda kaugeltki eestlaste sallimatust meie maal elutsevate teiste rahvusvähemuste vastu. Samuti ei ole see ka tuultallav hurra-patriotism, nagu seda lubas enesele „Rahvalehes“ väljendada M. Juhkam. Ei, vaid see on iga iseseisva sõltumatu ning eluvõimsa rahva tunnustatud õigus hoolitseda kõikide tema kasutuses olevate jõududega, et tema rahva liikmeskond oleks elujõuline, kindel oma olemuselt ja meelet ning et selles ei esineks reetmist ega seljapööramist oma rahvusele. Kui seisavad selle vältimiseks valvel suurriigid, kelle rahvaarv isegi sajakordselt ületab meie rahvaarvu, siis seda enam järelejätmatult ja õigustatult oleme kohustatud tegema seda meie, eestlased.

Meie ühiskonna vabanemise hetk balti sakslastest on säravalt kirjutatud ajalugu eestlaste ajalooramatute veergudel. Selle ajaloo edasi-

kirjutamisel peab eestlaste rahvuslik tunnetepuhtus panema vankumatu ja võimsa aluse oma peremehelikule olekule. Ja kirikul meie suurima organisatsioonina on teha siin palju.

Kirik on vabanenud võõra vaimu ja eestlastele vaenuliku ideoloogia kandjaist. Nende minekuga saadi ruumi noortele usumeestele, kes on kui veri eestlaste verest ja liha eestlaste lihast. Eesti noored ei tohi kaotada kunagi sidet oma rahvaga. Meie noorte mõtte- ja tundemaailm peab olema avatud oma rahva ja suguvendade otsinguile, muredele ning hädadele. Oma rahva lastena nad peavad võimelised olema mõistma eestluse kutsumust ja ei tohi pühendada endid ükskõik millisest maailmakaarest tulnud võõra õpetuse rakendamisele.

Ei piisa, et kirikuinimesed jätaavad oma rahvustunde ainuüksi enestele, et nad jätaavad selle vaka alla, vaid meie kirikul tuleb asuda aktiivse rahvusluse teele. Rahvuslikul truudusel ja vankumatusel põhjendab meie iseseisvus ja riikliku olemasolu mõte. Aktiivset rahvuslust vajavad ja ootavad eestlased oma kirikult praegu rohkem kui kunagi varem.

H. õunapuu.

RAHVUSLIKUST KARDINAALJOONEST.

Rahvusliku kardinaaljoone nõudmine ning selle rakendamiskatsed tegelikkuses on mitmelt poolt kutsunud esile etteheiteid. Lähemalt neid etteheiteid uurides ilmneb pea alati, et need on tulnud inimeste poolt, kes nii oma eluea kui ka ilmavaate poolest on harjunud selle rahvuslusega, mille sees nad ise on üles kasvanud ja millega kogenud. See oli omaaegne idealistlik ja romantiline rahvuslus, kus rahvuslik hoiak aiva avaldus patriootilistes lauludes, tunneterikkais meeleolutsemisis paljude kõlavate hüüdlauseste — nagu rahvuslik majandus, kultuur jne. püstitamine, — praktiliseks tarvitamiseks aga alamale rahvale, mitte käitumisreeglis meeleolutsejale enestele.

Praegune sugupõlv on sirgunud teistes oludes ja teistest elunähetest õppinud. Ta on küll romantilis-idealistikus rahvusluses üles kasvanud, mispärast ta seda küll hindab, kuid saatusest on sellel põlvel õnn olnud oma eneste kätega ja oma enese elu hinnaga luua oma rahvale oma riiki. Selle tõttu on ka tema rahvuslik hoiak elulähedasem, realistlikum ja kardinaalsem, kui endisaja idealistlik ja romantiline rahvuslus.

Kas ei tundu küll nõnda, et kõik nii suurte kui ka väikeste etteheidete tegijad on liiga kiindunud dogmasse, nagu rahvuslik liikumine taotleks oma sihte ainuüksi ja peamääralt silmas pidades psühholoogilisi tundeesmärke. Tõsi küll — üheks suureks ja õieti oluliseks teguriks ühe rahva rahvusliku koostoiu juures on tunded, armastuse elemendid üksteise vastu, seega asja psühholoogiline külg. Kuid seda ka kõik ja mitte enam. Need tundelemendid ei oma siiski peatähtsust — nad on küll teatavaks liitaineks, kitiks rahvusliku liikumise arendamise ja võimendamise juures, kuid nad ei oma nii ainumääravat ja otsustavat tähtsust.

Mis praktilist väärtust on, ütleme, Koidula ilusail tundelauludel, kui nad ainult selleks jäävad; mis kasu on mürisevail isamaakõnedel,

olgu neid kolm või rohkemgi, kui see sisu, mis seal on avaldatud, ei kujune käitumisreeglis nii neile, kes sõnutsevad, kui ka neile, kelle südamesse sõnad langevad. Rahvusliku majanduse romantiline hüüdlause ei oma väärtust, kui rahvuslus ei ole majanduslik; rahvusliku kultuuri taotlejad jäävad poseeri jaoks, kui rahvuslus pole kultuuriline; rahvuslik poliitika on ebaealine, kui rahvuslus pole poliitiline; rahvuslik ühiskond jääb unistuseks, kui rahvuslus ise pole ühiskondlik, pole sotsiaalne. Kas pole mitte küll nõnda, et iga idealistlik-romantiliselt kujundatud tundepeilt moonduv virilaks ebatõelisuseks, kui tegeliku elu radadel ei käida seda teed, mis vastaks esilemanatud tundepeildile.

Järelikult kogu idealismi ja romantika, millesse meie oleme looritanud ja looritame oma rahvuslikud tungid, peame meie muutma vastavaiks tegudeks, sest ainult tegude kaudu saame väljendada oma käitumisreeglite ehtsust ja elulisust. Luule jääb luuleks; elulise väärtuse omandab ta vaid siis, kui ta võimendab tegu. Ainult tegude kaudu vajutame oma jäljed igaviku radadele.

Mitte üksnes rahvuslikud sõnad, vaid rahvuslikud teod vajavad tegemist. Seda sootuks mitte seepärast, nagu paljudel selleks on kujutus, et mõnel meist hea ja mõnus oleks olla, vaid seepärast, et kõlblas kohuse- ja vastutustunne nõuavad tegude tegemist. Sugupõlv, kes on loonud oma riigi ja kelle sajad ja sajad kaaslased oma elu on andnud kõlbla kohusetunde eest, keda meie ometi ei taha nimetada kõlbetaiks ja kohusetundetuiks, see sugupõlv tunneb ja teab, et tema kannab vastutust mitte iseene ja oma egoistliku jumala, mitte tänapäeva ees, vaid selle kõlbla väärtuse ees, kelle eest ta andis ja rõõmuga annab oma elu; väärtuse ees, kes on õigustatud nõudma elu, et teised elaksid; selle suurimaist suurima väärtuse ees, mis enesesse hõlmab nii kaugema kui ligema tuleviku, tundes ühtlasi, et need, kes juba on varisenud minevikku sama väärtusega hinges ja südames, võivad kord ka etteheidetega astuda meie ette. Ühe sõnaga — nad tunnevad kohustust ja vastutust oma isamaa ja oma rahvuse ees.

Siin võidakse ju öelda, et kohustus ja vastutus on sama ajalik kui inimene. Kaob inimene, kaob ka vastutus. Siin võidakse ju öelda, et usk ja lootus kaugesse tulevikku on küll kena, kuid liiga ebareaalne võrreldes olevikuga, et luues olevikus ja olevikule täidame oma ülesande kõige paremini. Küll tulevik hoolitseb ise enese eest.

Siiski — kas pole meie ise koolipõlves, mõnekümne aasta eest, tundnud kuuma häbi, kui lugesime ajalooramatute lehekülgedelt Lembitu võitlusi ja hindasime tema suurust ja taht elada ja surra vabana. Või kas ei ütle igivana filosoofia, et vanemate patud nuheldakse laste kätte kolmandast ja neljandast põlvest saadik. Eks ole seegi väljendus vastutustundest nende ees, keda enam pole, ja kohusetundest nende ees, kes veel tulevad. Või kas pole hoolitsemine ainult tänapäeva murede eest, ainult tänapäeva raskuste ületamine, aiva ilusate fassaadide loomine ja tuleviku murede minetamine tänapäeva murede rägastikus end kibedalt kätte tasunud nii paljudelegi rahvastele. Kas pole meie ise oma enese silmadega olnud samaste kurbumängude tunnistajaks? Kas kõik see ei viipa mitte sinnapoole, et isendi kadumisega kannavad vastutust teised, kes jäävad järele või kes tulevad järele; et tänapäeva murede eraldamine tuleviku võimalikest muredest on täna-

päeva, oleviku minetamine, on rahvuse kui isendi lõppemiseks ja surmaks.

On siis see meie sihiks? On siis see meie tahteks ja eesmärgiks?
Ei.

On toodud tabavaks näiteks, milles peitub sügav tõde, et rahvus sarnaneb lõppematu ahelaga, mille üksikud lülid moodustuvad sugupõlvade reast, kus olemasolev sugupõlv, kaasaja rahvas, on ainult mööduvaks lüliks, millele vaid suunatud on mineviku ja tuleviku pilkases pimeduses võimsate helgiheitjate tuled. Seetõttu on olemasolev lüli, rahvas, heledasti valgustatud ja kõigile nähtav, mööduv — juba tuntud ja teatud, tulev — vaid aimatav. Ja kui see nii, ja seda ta on, siis on rahvus kõigepealt pidev ja lõppematu elu, ta sisaldab eneses nii elu riisiko kui ka selle õigused ja tungid, oleviku ja tuleviku nõuded ja perspektiivid. Tema ajaliseks representandiks, esindajaks olevikus on kaasaja sugupõlv, rahvas, kelle on üheks tervikuks ja saatusühikuks kokku sulatanud nii geo-, majandus- kui ka kultuurpoliitilised tegurid, ajalugu ja jumalik looming ja ettenägelikkus, mille tõttu ta muutub realiteediks, minetades igasuguse müütose varjundid. Sellise elulise realiteedina on rahvused, resp. rahvad, inimkonna loomulikud organid, isedused, ning kui säärased — võrdsed võrdsete vahel. Ühes Herder'iga oleme ses kindlas veendumuses, et nende solidaarne lugupidamine üksteise õigustest kindlustab ühtlasi õiguse ja vabaduse ideaalide rahvastevahelist maksvust iga üksiku huvides.

Siit koorub nüüd välja tänapäeva rahvusluse tuum ja mõte. Rahvus iseseisva ja sõltumata isendina, subjektina võrdne võrdsete seas — on tänapäeva rahvuslike sõnade ja tegude tegemise lähte-põhimõtteks. Sellest tulenevad kõik teised teoreetilised ja praktilised järeldused.

Siin võidakse tuginedes eelnevaile mõttekäikudele teoreetiliselt üles seada küsimuse — mis oleks siis rahvusluse eesmärgiks: kas on rahvus ise eesmärk, kes endale allutab isiku, rahvuse üksikliikme, või on rahvus vahendiks üksikisiku hüveolu saavutamiseks, tagamiseks, säilitamiseks ja arendamiseks? Tegelik vaidlus nende küsimuste ümber on aga viljatu. Kui rahvus kehastab katkematut elu, mida ta ka on, siis ei saa rahvus olla ei vahendiks ega ka allutajaks üksikisikule, ega pole ka üksikisiku, rahva ja rahvuse vahel mingisuguseid põhilisi vastuolusid, vaid nii üks kui teine täiendavad teineteist ning võrreldes teineteisega on vaid ühisülilideks lõppematus koostülilistikus, ühiseluks lõppematus kooselus. Kui ühiselu allub ta kõigile ühiselu reegleile, kui elu aga allub ta samale raudsele elu reeglile, nagu elu kõikjal — iga eluline isend teiste samasuguste seas oleleb sõltumatult vaid iseene jõu ja vahendite abil. Puuduvad elulises isendis jõud ja vahendid eluks ja elamiseks, siis on ta pühendatud lõppemisele. Iseenese eluline jõud on sõltumata subjekti asendamatuks tunnuseks, ilma milleta ei ole elu. Seda jõudu ei laenuta ega kingi meile ükski teine elusolend ega aita keegi meid selles meie ilusate silmade pärast, vaid iga isend peab oma jõudu ammutama oma enese tagavaradest ja olemusest.

Siit järgneb raudse paratamatusega, et iga rahvuslik liikumine, kui ta siiralt rahvuslik tahab olla, oma kardinaaljooneks, kardinaalseks eesmärgiks peab pidama rahvuse jõu ja selle vahendite

arendamise ja võimendamise, sihiga säilitada rahvus sõltumata subjektina. See viimane minetatud, kaob elamise mõte, jääb vaid hingitsemine. Ka orjal tuikab hinges elu ja selle tungid, kuid ta vaid hingitseb — ta ei määra oma saatust, ta ei ole subjektiks, vaid objektiks. Ta ei määra oma elu — ta elu määratakse.

Seega tänapäeva rahvuslus, seades rahvuse sõltumata subjektiks, ning pidades rahvast, üksikisikut selle ajaliseks nähtavaks representandiks, peab oma sihtide rakendamisel oma rahvuspoliitikas abinõudeks, vahendeiks, objektideks pidama kõiki neid vahendeid, millega meie edasi ehitame ja kindlustame rahvuse olevikku ja paremat tulevikku ning milliseist vahendeist rahvus ammutab oma elulise jõu. Neiks objektideks, vahendeiks on ka majandus, kultuur ja ühiskondlik korraldus ühes sotsiaalse õiglusega.

Kui meie nüüd eelmise mõttekäigu juurde liidame eespool püstitatud elulise raudse reegli, et iga isend teiste isendite seas oleleb sõltumatult vaid iseenese jõu ja vahendite abil, siis ei saa meie tõsiste ja siirate rahvuslastena toetada seisukohta, et objektid, vahendid meie tuleviku kindlustamisel ei ole meie eneste päralt ja pärised. Majanduslik jõud rahvuslikus mõttes kaotab oma tähtsuse, kui ta ei ole meie oma; sotsiaalne õiglus ei ole õiglus, kui ta ei vasta rahva õiglustundele ja õiguslikule veendele; kultuur on väärtusetu, kui ta ei rajane rahva kultuuritahtele, kui ta on laenatud ja ei ole kättesaadav igale rahvaliidmele. Rahvuslus ei ole terviklik ning kogu rahvusterviku pilt muutub udu-pildiks, kui rahvuslus pole taotluseks kogu rahvale, vaid on harrastus-eesmärgiks ainult asjaarmastajale.

Seetõttu kui meie tahame, et meie rahvus täisväärtusliku isendina sõltumatult oleleb, peame meie nõudma ja kogu oma tegevusega püüdma sinnapoole, et meie majanduslik jõud oleks meie ja et ta sellisena oleks tugev; et meie sotsiaalne õiglus oleks teostatud maksimaalselt õiglusena, mis täielikult vastab rahvas pesitsevale õiguslikule veendumusele, õiglustundele; et meie kultuur ja tsivilisatsioon oleks kantud meie omapärast ja oleks tugevam kui kunagi varem; et meie riiklust kannaks rahvuslus, mis on taotluseks kogu rahvale. Ainult nii säilitame oma rahvuse, võimendame tema üksikliikme ja saavutame, tagame ja arendame oma rahva hüveolu. Kompromissid siin on mõttetud, ja seda näitab reaalelugi neil aladel, kus loomulik rahvuslik kardinaaljoon on osutunud tulemusrikkaks ja terveks.

K. Särjava.

JUHKAMIAAD.

Kui vana aasta hakkas jõudma lõpule, siis üllatusena väga paljudele eestlastele ilmus ühes lehes artikkel, mille puhul küsiti: „Kas ikka veel kummitavad säärased mõttekäigud? Ometi enamik sellesuguste mõttekäikude kandjaist eelistas äsja raputada kodumaa tolmu jalgedelt!“ — Jutt on M. Juhkami artiklist „Ideedest, mis valitsevad tänapäeval.“

M. Juhkami nutulaul „väestest tagakiusatud muulastest“ tõi järeldusena otse meelevaldusliku pahameeletormi eestlaste ridadest ning kui

sama autor teist korda püüdis end õigustada, apelleerides seltskonna haledusnärville, siis järgnesid uued, elavad vastuvaidlused.

Vastuvaidlused on olnud ühest küljest hävitavad ja teisest küljest küllalt ulatuslikud — seepärast ei oleks otsest põhjust siinkohal tulla tagasi eelmainitud juhkamisaadi juurde. Kui meie aga siiski käesolevast asjast ei möödu vaikides — siis on meil selleks eripõhjused.

Rahvuslaste koondunud read on üks neid keskkohti, kus otse organiiseeritult on tehtud seda „pattu“, et võideldud eestlaste rahvusliku ilme ning rahvuslike õiguste eest omal kodumaal. Et selles tegevuses on mõnikord ka mitte-eestilised kaaskodanikud kuulnud kuid hellitussõnu, ja et on julgetud mõndagi viimaste sihtidest ning tegudest tuua avalikkuse ette, siis peaks just organiseeritud rahvuslastele etteheiteid rahvuslikest liidlustest ja äärmuslusest lajatama eriti kibedasti vastu pead.

Et jõuda selgusele, kas on see nii, siis lubatagu peatuda küsimuse juures — millest on juhitud rahvuslikkuse eest võitlevate eestlaste seisukohad. Kas ligimesele pahasoovalikkusest, kättemaksuhimust, lihtlabasest vihkamisest, „pühast egoismist“, nagu see näib paistvat meie juhkamitele, või millestki muust?

Ükskõik, milliseid alavääristavaid motive võidaks otsida eestlaste seisukohtade tagant, ometi on aga rahvuslikult mõtlejate eestlaste juures esiplaanil ainult võitlus mineviku päranduse ja tänapäeva eelarvamuste vastu. Ajalugu ei ole olnud eestlastele nii armuline kui paljudele teistele rahvastele ja sellepärast ei saa meie rahvas vaadata tagasi mitmesaja-aastasele iseseisvale elamisele viimaseil sajandeil. Seepärast ei ole ka eestlaste elus veel kõik nii, nagu see tundub iseenesest-mõistetavana aastasadu vabana olnud rahvaste elus. Ei ole kaugel aeg, kui eestlane oli omal kodumaal „pärismaa“ selle sõna tõsisel mõttes. Niisugune oli tema õiguslik seisund ja niisugusena teda koheldi teiste rahvuste poolt, kes samal pinnal olid varustatud võimuküllusega, majandusliku jõukusega ja elu hüvedega.

Vahepeal on asjad tugevasti muutunud ning eestlased on oma arengus läinud mööda endistest valitsejatest. Ent need, kes jälginud lahtiste silmadega Eestis valitsevaid vahekordi erirahvaste vahel, ei ole saanud jätta märkamata, et teatud mitte-eestiliste rahvuste poolt püütakse ka praegu veel näha eestlases pärismaalast, keda olude tõttu tuleb sallida tema praeguses positsioonis, kelle positsiooni aga siiski ei taheta tunnustada. Olgu see lojaliteedi tunnustamises Eesti iseseisvusele, olgu see majanduselu vahekordades, või olgu see keele küsimustes.

Eestlaste keskel on kahtlemata küllalt sääraseid vähenõudlikke, kes ütlevad, et juba praegu, vaatamata eeltoodud olukorrale, on asjad enam-kui-korras — ja viimaseid ei sega see sugugi, kui neid, kes on väliselt peremehed omal kodumaal, kusagilt telgi tagant siiski püütakse juhtida hüpinkunaga. Ent ei maksa samal ajal unustada, et on küllalt teisiti mõtlejaid, ja et on ka iseseisva rahva lastena üleskasvanud noorus, kelle ideaaliks ei ole mitte mõne soliidse summa eest kuus teenida truudamlikult „saksu“ ja nende huvisid, vaid kes tõstavad esiplaanile midagi muud. See midagi muud on eestlase uhkus — uhkus, mis ei ole rahaga kaalutatav. See on vaba rahvuse liikme uhkus, uhkus, olla peremees omal maal ja käia läbi võrdsena ükskõik millise teise rahvuse liikmega ja

vaadata samaväärsena silma ükskõik kellele. Kuigi meie kodumaa on väike, ta on siiski kodumaa ja mitte halvem kui mõni teine kodumaa. Kuigi eestlasi on arvuliselt vähe, kuid seistes üksikisikuna silm-silma vastu ükskõik kellega, ei tarvitse meil silmi lüüa maha eestlaste omaduste, saavutuste ning võimete pärast; ümberpöörduvalt, oma isikuliste võimete poolest võime ületada paljusidki teisi.

Sellepärast, et on vahe end kõigiga samaväärseks pidava eestluse ja truudamliku, teenistusvalmis eestluse vahel, on puhutud ka rahvuslikult mõtlejate eestlaste leerist tihti sõjasarve. Ning ei maksa siin valada krokodilli-pisaraid „väeste muulaste“ pärast, kuna eestlaste võitlus oma rahvuslike õiguste kaitseks Eestis on olnud siitamaani pigemini nõrgema võitlus tugevama vastu kui tugevama diktaat nõrgemale.

Harilikult seal, kus eestlased on seisukorra peremehed, kus nad on tugevam pool, lasevad nad endid juhtida esmajoones just inimlikust ja kaastundlikust südametunnistuses: võtame tõendusena kultuurautonoomia ja muud soodustused, mis on antud mitte-eestilistele ringkondadele, võtame selle, kuidas muulaste huvid Eestis on alati leidnud rohkearvuliselt kaitsjaid, võtame kas-või selle ideoloogiagi, mida istutatakse mitmelt poolt otse plaanikindlalt rahva keskele, et väikerahva ainus jõud on tema sõbralikkus ja vastutulek teistele.

Kakskümmend aastat oleme käinud selle taktika järele. Kui meid on löödud ühele kõrvale, oleme käänanud ise tihti ka teise ette. Mis on aga kõige selle tagajärg? Kas on vähemalt tunnustustki leidnud eestlaste püüdlikkus sõbralikkuse alal?

Senistel kogemustel võib öelda — ei! Mõned kuud tagasi tähendas üks tuttav balti sakslane enne Eestist lahkumist nende ridade kirjutajale, kui jutt oli eestlaste poolt tehtud pingutustest balti sakslastega hästi läbi saada: „Kultuurautonoomia! Ah! See tõendab ainult, et eestlased ei julge end maksuma panna!“ —

Säärane vastus ei jäta vist enam kaksipidi arvamusi selle kohta, kuidas eestlaste vabameelsust ja sõbralikkust teisel mõisteti.

Samal ajal eestlaste liigsõbralikkus kõigiga annab mitmeilegi moraalselt julgust üle öla vaatamiseks. Võtame näiteks juudid. Nemad püüavad igal võimalikul juhul rõhutada, et Eesti juudid on üks lojaalsemaid vähemusrahvaid Eesti riiklusele. Kui aga kõrvalt kuulata näiteks kaht juuti o m a v a h e l jutlemas — kas tarvitavad nad oma mõttevahetuseks eesti keelt, kuigi nad enamikus seda puhtalt valdavad? Ei! Väid jutlemine käib harilikult kas vene, või rohkem veel saksa keeles. Ometi just viimane neist keeltest kuulub rahvale, kus juudivastane poliitika on otse riigipoliitika. — Niiviisi valgustab juutide lojaalsust keele küsimus. Tagasihoidlikud eestlased muidugi ei pea sündsaks selle üle pahandadaagi!

Teine näide. Tartu Ülikoolis oli aastate eest, kui eesti keeles eksamineerimine ei olnud veel sunduslik, üks professor, kes vastas neile, kes tahtsid oma eksamit sooritada eesti keeles, et t e m a e k s a m i n e e r i b ainult kultuurkeeletes. — Ometi pidi aga sama professor veel enne oma elu lõppu ka eesti keele tunnistama kultuurkeeleteks; nimelt siis, kui tuli eesti keeles eksamineerimise sundus.

Need on paar näidet keeleküsimuste valdkonnast. Kui haarame korraaks mujale, siis võime ka tuua ette juhtumeid, kus inimesed jäid ilma teenistuskohast, kui nad kandideerimisel andsid üles, et nad on eestlased.

Või jälle üks otse klassikaliselt iseloomulik kohakuulamise lugu ühest meie suuremast mitte-eestlastele kuuluvast ettevõttest, kus üsna pisikesele kohale kandideerijalt eestlaselt nõuti, et viimane astuks saksa koguduse liikmeks. Eitavat vastust saades oli jutul ka kohe lõpp.

Nii kaugele on lastud minna asjad, kuna eestlased ei ole tahtnud end panna maksma omal kodumaal. Ning nüüd tuleb M. Juhkam sellegi pisku juures, mis meil on eestlaste rahvusliku enesemaksmapaneku kohta ette tuua, ütleva, et oleme kaldunud äärmusse. — Annaks Jumal, et meile ei ole pärast ümberasumist enam palju järele jäänud sääraseid juhkameid. Sest kui neid on palju, siis võib meie rahval seista ees mõne aja pärast jälle üks aadrilaskmine, nagu hiljuti, kus lahkusid maalt omaaegse intelligentsema eestlaste osa järeletulijad.

Niisiis, mitte kättemaks ega vihkamine, vaid enesekaitsetung, mitte „püha egoism“, vaid palav soov näha eestlasi täielike peremeestena omal kodumaal — need õhutavad tegema rahvustööd ja sunnivad mõnikord olema isegi „äärmuslased“.

Suurim sisemine väärtus, mis on rahval, on tema rahvuslik uhkus. Kellel see puudub, on küps minema kaasa ükskõik millise väljarändamise aktsiooniga. — Ei saa olla esimese ja teise järgu rahvuslikku uhkust. Kui ütleme: „Ma olen uhke sellele, et ma olen eestlane!“, siis peab see kõlama just niisamuti, kui seda ütleks näiteks inglane või sakslane või keegi teine oma rahvuse kohta. Rahvuslik uhkus on täielik ning põhjendatud alles siis, kui rahvas on täielik peremees omal kodumaal. Sinnapoole suundub rahvuslik töö — ja selle aktiivsust ei saa häirida ükski juhkamisaad.

Ü. Maramaa.

SADAM VÕORASTE KÄES.

Saksa usaldusvalitsuse õigusliku seisundi seaduse arutamisel Riigivolikogus andis majandusminister mõista, nagu jääksid mõned sakslaste ettevõtted sadamas ka edaspidi püsima. Need ettevõtted olevat kahe riigi vaheliste majandussuhete teenistuses.

Kuidas on sellega loгу?

Eestil kui mereriigil käib väliskaubandus sadamate kaudu. Täpsemalt öeldes Tallinna sadama kaudu, sest kõik teised sadamad ei oma nimetamisväärsust tähtsust.

Tallinna sadamas on kuni viimase ajani valitsenud peamiselt saksa ettevõtted. Välisläevaliinidest olid enne praegust sõda ainult Tallinna—Soome ja Tallinna—Kopenhaageni liin eestlaste käes ning Tallinna—Hamburgi—Antverpeni—Rotterdamil liinil liikus üks eesti laev võoraste laevade hulgas. Kõik muu kauba- ja reisijateliiklus Saksaga ja Rootsiga oli sakslaste laevakontorite käes, kuna Inglisse kaubavedu toimus inglaste kapitaliga töötaval laevaliinil. Seega valdav osa Eesti väliskaubandusest käis võoraste käte vahelt läbi. Ja praegusel momendil ei ole olukord teisugune. Eesti liinilaevu on pidanud sõja tõttu veelgi seisma jääma. Eestlaste laevadele on järele jäänud ainult juhuslikud veod.

Kui rahua ajal võõraste laevaliinide ja võõraste laevaagentide teenistus Eesti väliskaubanduse arvel kujutas ainult rahvamajanduslikku kaotust Eestile, siis nüüd sõjaajal tähendab selline kontroll otse hädasohtlikku spionaaži Eesti kaubandusliikluse suhtes, eriti läbikäimises erapooletute riikidega. Nn. totaalse blokaadi ajal ei ole enam midagi võimalik edasi toimetada mereteed kaudu, ilma sattumata kaaperdamise hädasohtu. Ning kaaperdamine on muidugi suuresti hõlbustatud sellel, kes laevafirmade kaudu täpselt teab laaditud kaupade või kaasaõitvate reisijate nimekirja. Sest ega me ometi ei kujutle sellist asja, et sakslased Eestis ja sakslased Saksas omavahel ühenduses ei oleks.

Sel kombel võõraste laevafirmade sallimine sadamas on öieti erapooletule rikkumine. Eriti torkab see silma praegu Tallinna sadamas, kus inglaste laevaliin on lõpetanud töötamise ja järele on jäänud ainult sakslaste ettevõtted. Eestil kui erapooletul riigil ei tohiks nüüd enam ühegi võõra firma jaoks sadamas ruumi olla, kui tahame kõikide suhtes võrdselt talitada, nagu erapooletule kohane. Kui Suur-Saksa laevad tahavad Eesti vahel ühendusepidamist jätkata, siis tuleks vähemalt nende laevaliinide esindused Tallinnas anda eestlaste kätte.

Laevakontoriga koos tuleks likvideerida ka kõik speditsoonifirmad ja teised sellised ettevõtted, mis kuuluvad muulastele ja millised ettevõtted oma ülesandelt on määratud peamiselt sadamas töötamiseks. Praegusel sõjaajal ei saa endisest piiramata vabadusest kinni pidada, kus igaühel oli õigus ette võtta, mis ta soovis. Nüüd peame vaatama, et vähemalt sadamas töötavad ettevõtted oleksid riiklikult ustavad, vastasel korral me soodustame mõnd sõdivat poolt, mis ei käi erapooletuse mõiste alla. Pealegi on nüüd põhjus lõpuarveid teha ümberasustamise aktsiooni tõttu, et seda viia kõigi loogiliste järeldusteni.

Tallinna sadamas ei ole muulaste võimas ülekaal tunduv mitte üksnes laevaliinide ja speditsooni alal, vaid suur osa kogu sadama piirkonnast kuulub senini ja kuulub ka praegu sakslasile. Nii oli J. C. Kochi firmal 1,5 ha maad koos hulga aiadega, Thomas Clayhilli ettevõttel (mille omanikuks sakslane H. Witte) 5 ha maad kogu hoonetega, Gahlnbäckil umbes 1 ha, seda kõik otse sadamakaide ääres. Peale selle on a/s. „Rottermanni Tehaste“ käes sadama ligiduses üle 3 ha maad ja sakslaste „Estaklandil“ on koos hoonetega Sadama tänaval 0,5-hektarine krunt. Neist suurtest kinnisvaradest on senini ainult J. C. Kochi oma läinud eestlaste (ETK) kätte, kuna kõik teised firmad hoiavad kinni oma varandusest. Nende käes on veel üle 10 ha maad sadama kõige ligemas ümbruses. Kujutelge, mida see tähendab meie väikese sadama piirkonna kohta!

Kuigi ümberasustamise mõtte kohaselt kõik sellised kinnisvarad peaksid minema eestlaste valdamisele, ei näi sakslased sellest kokkuleppest hoolivat. Kui sakslaste poolt ka edaspidi järeleandmist näha ei ole, siis tuleks tõsiselt kaalumisele võtta ja kiires korras teostada kinnisvarade sundvõõrandamine riiklikes huvides sadama piirkonnas. Väliskaubanduse erapooletu juhtimine ei ole teostatav, kui sadama piirkond kuulub muulasile, kelle tõelised huvid on väljaspool Eestit.

Mitmed üleriiklikud Eesti eksportfirmad on viimaseil aastail tõsiselt hädas olnud ladude saamisega Tallinnas sadama rajoonis. Ladude kitsikus ei ole ka praegu lahenenud, sest ärareisunud sakslasist tühjaksjäänud

ladudele on tulnud uued tarvitajad — nimelt Nõukogude Liidu esindused. Ladusid vajavaist Eesti eksportettevõttest oleksid mitmed valmis ladude ehitamisele asuma, et kitsikust lahendada. Ehitamine ei ole aga võimalik ilma krundita — ja maad sadamas, nagu nägime, kuulub sakslasile. Järelikult on lahenduse leidmine ka meie oma toodangu ja väljaveo arendamise huvides hädavajaline.

Eesti ettevõtete töökorraldust, millest olenevad mõned terved toodangualad, ei saa suruda aastaks ebarahuldavasse olukordadesse, kuni võib-olla sakslasil tahtmine tuleb oma maid sadamas üle anda. Meie valitsusvõimud peaksid tegema ümberasustamise sündmusest ka oma-poolselt lõplikud järeldused, kui valitsus tahab tõesti Eesti huvisid kaitsta ja eestlaste usaldusele tugeneda. Neile õiglasile nõudmisile arvatavasti ei ole karta mingit vastusurvet ka väljastpoolt, sest Saksa praegune valitsus oma praeguses võitluses just rõhutab saksa rahva elulisi huvisid tema eluruumis. Küllap tal on siis arusaamist ka teiste rahvaste elulistest huvidest nende endi kodumaal.

Me tahaksime küll edaspidi meelsasti näha, et just s a d a m a s läheksid ettevõtted ja kinnisvarad esimeses joones eestlaste kätte, aga mitte, et sadamas nad tingimata peaksid jääma ka edaspidi sakslasile. Sadam on meie väliskaubanduse elusoon. Eestlased ei saa seal lubada võõraste valitsust.

A. Oja.

SÕJATEGEVUSEST SOOMES.

I.

Soome-NSV Liidu konflikti tekkimist on kirjeldatud 1939. a. ERK nr. 6 välispoliitilise ülevaate all. Nüüd on möödunud vaenulise tegevuse algusest juba 2 kuud, mille kestel on olnud rida lahinguid ja sõjalisi sündmusi. Neid sündmusi ei saa kirjeldada täpsalt, sest teated on tihtigi puudulikud, seepärast võib piirduda ainult sõjategevuse üldkirjeldusega.

Mäletatavasti algas sõjategevus 30. novembri hommikul punaväe sissetungiga Soome ja N. Liidu lennukite pommitustega. Soome president Kallio samal päeval määras Soome vägede ülemjuhatajaks marssal Mannerheimi ning Soomes kuulutati välja sõjaseisukord. Ka moodustati Soomes uus valitsus, mis peab ühendama kõiki erakondi, ja mille etteotsa asus peaministrina Ryti. 2. detsembril teatati Moskvast, et N. Liidu väed on vallutanud Terijoki, kus on moodustatud teine Soome valitsus, nn. demokraatliku Soome vabariigi rahvavalitsus, eesotsas Otto Kuusineniga, kes varem oli olnud Moskvast III Internatsionaali üheks sekretäriks.

Samal ajal sõlmis N. Liidu valitsus Soome rahvavalitsusega vastastikuse abistamise ja sõpruse pakti, mis rahuldab kõik N. Liidu soovid territoriaalselt ja sõjaväeliste baaside suhtes ning ühendab N. Liidu Karjala Soome rahvavalitsuse poolt juhitava vabariigiga.

Soome omab N. Venega väga pikka piiri, kusjuures Laadoga järvi jagab maapiiri kahte ossa, Laadoga järve ja Soome lahe vaheline maakaal on tuntud nime all Karjala Kannas. Sõjaliselt võiks Soome idapiiri

jagada 4 ossa: Karjala Kannas, Laadoga tagune Ida-Karjala, Kesk-Soome ja Petsamo rajoon.

Karjala Kannasel on hulk järvi, soid, metsi, kaljukünkaid, kusjuures Vuoksa jõgi, mis voolab Saima järvest Laadogasse, moodustab suure loodusliku takistuse edasitungil põhja, eriti kui ei ole jääd. Viiburi on suur teedesõlm, kust raudtee hargneb itta 4 suunda, neist põhjapoolsemalt Viiburi—Sortavala teelt läheb üks raudtee peaaegu kuni N. Liidu piirini läbi Käkisalmi. Maanteede võrk on keskmiselt arenenud.

Laadoga järve tagune Ida-Karjala on teedevaesem, kui seda oli Karjala Kannas. Ida-Karjala keskuse moodustab Sortavala, kust kulgeb põhjapoolse Joensuu—Nurmesse raudtee, millest hargneb itta Matkaselkä—Naistenjärvi ja viimasest kagusse Jänisjärvi—Uuksu raudtee. Raudteed ei ületa piiri. Ka sellel maa-alal on palju järvi, suuri metsi ja vähe elamuid, viimased on peamiselt raudtee rajoonis ja Laadoga kaldal.

Kesk-Soome sõjateatri ulatus lõunast põhja on peaaegu 1000 km, see on hiigelmetsade, soode ja järvede maa. Siin suunduvad piiri lähedusse ainult üksikud maanteed, mille ääres näeme väheseid elamuid. Tagala raudteena on Joensuu—Oulu ja Oulu—Rovaniemi raudteed. Selle sõjateatri keskmises osas on Soome riigi maa-ala kitsam, mispärast siin omavad erilist tähtsust Uhta—Suomussalmi—Oulu ja Kantalahti—Salla—Rovaniemi suunad.

Petsamo rajoon ehk õigemini Põhja-Lapimaa on tundrate maa-ala, tema ainukeseks tähtsamaks ühendusteks on Rovaniemi—Petsamo umbes 500 km pikkune maantee. Petsamo rajooni põhjapoolsem osa on asetatud pika koridorina N. Liidu ja Norra maa-ala vahele.

Karjala Kannasel, Ida-Karjala Sortavala rajoonis ja osalt ka Kesk-Soomes püstitasid soomlased kindlustusi, mida tuntakse Mannerheimi kindlustuste nime all. Neid kindlustusi ehitati osalt väga omapäraselt rahva poolt vabatahtlikult, nii veetsid paljud töölised, ametnikud, õpilased jne. osa oma puhkusest kindlustuste ehitamisel, kusjuures tasuks said ainult priisõidu ja toidu. Toitlustamist korraldas naiskaitseliit. Karjala Kannase ja Ida-Karjala taga Soome sisemaal paikneb Saima ja rida teisi suuri järvi.

N. Liidu vägede ühes suuremaks lähtekohaks on Leningrad, kust hargnevad põhja Karjala Kannasele 3 raudteed. Laadoga- ja Põhja-Jäämere vahelise pika rinde seljataguse elusooneks on ainuke Volhovstroi—Petrozavodsk—Murmanski raudtee. Sellest raudteest hargnevad üksikud maanteed läände Soome piirile. Raudteest läänepool asetseval maa-alal on ainult üksikud nimetamisväärased punktid, nagu Repola, Uhta, see on enamasti tühi maa suurte põlislaante, soode ja järvedega ning väheste asulatega.

N. Liidu edasitungi mõjutavad suuresti juurdeveo ja evakuaatsiooni organiseerimise küsimused, eriti on see küsimus raske käesoleval talvel suure pakase ja sügava lume tõttu. Suvel on võimalik teedena kasutada veeteid, kuid ka soomlasi mõjutab külm, vähendades järvede kaitseomadusi. Küll annab lumikate suuri soodustusi suuskurite kasutamisel.

N. Liidu kallaletung Karjala Kannasel algas 30. novembri hommikul. Soomlased aegamööda tõmbusid tagasi, pidades visasid järeleväetlusi. 8.—10. detsembril tekivad ägedad võitlused Taipale jõel ja Vuoksa kallastel. N. Liidu vägedel kord nagu õnnestub kanda kinnitada Vuoksa

põhjakkaldale Kivinieme rajoonis, kuid lõpuks siiski nende pealetungid seisatuvad soomlaste kaitsepositsioonide ees. 1. veebruarini on N. Liidu väed jõudnud ainult mõnes kohas Mannerheimi kindlustusteni, kuigi kohati oli ägedaid katseid edasitungiks, nagu 20.—21. jaanuaril. Ka pommitati Viiburit kraugelaskesuurtükiväe poolt, et halvata selle teedesõlme tegevust.

Laadoga taga on ka kogu aeg kestnud N. Liidu vägede ägedad rünnakud. Oli tunne, nagu tahaksid N. Liidu väed vallutada Sortavala rajooni, et siit mõjutada ka Mannerheimi liini langetamist Karjala Kannasel. Sõja esimesel nädalal olid lahingud Suojärvi rajoonis, kust hiljem soomlased 8.—10. 12. 39. a. tagasi tõmbusid. Niisama tõmbusid soomlased tagasi Laadoga rannal, jättes maha Salmi ja Pitkäranta (12. 12. 39) külad. Põhjapool Matkaselkä—Naistenjärvi raudteed õnnestus nähtavasti N. Liidu vägedel esialgu saavutada teatavat edu, kuid Tolvajärvi mitmepäevases lahingus tõrjutakse nad 14. 12. 39. a. tagasi. Jaanuari keskpaiku tekivad ägedad lahingud Ägläjärvi ümbruses. Jaanuari lõpuks on Soome rinne püsima jäänud Uomas—Soimola—Ägläjärvi—Ilomantsi ees, seega veel tükk maad idapool Soome kindlustusi. Soomlased teatavad nendes võitlustes punaväe suurtest kaotustest.

Kesk-Soomes tekkis soomlastel kahes kohas hädaoht. N. Liidu väed väljudes Uhtast ja Repolast ähvardasid Nurmese—Oulu raudteed, mis-sugune edasitung edaspidisel arengul võis viia Soome poolekslõikamiseni. Kuid 31. detsembril teatas Soome sõjateade N. Liidu 163. ja 8. jaanuaril 44. diviisi purustamisest Suomussalmi rajoonis, kusjuures saadi rikkalik sõjasaak, nii üle saja suurtüki, umbes 50 tanki, 10 soomusautot jne. Soome andmeil on Suomussalmi ja Kuhmo rajoonides vastame aetud tagasi üle piiri.

Teine hädaoht tekkis soomlastel Kuolajärvi—Rovanieme suunas, kus N. Liidu väed vallutasid detsembril alul Salla teedesõlme, 19. detsembril ületasid isegi Kemijõe ja ähvardasid Kemijärve alevikku ja Rovanieme—Petsamo maanteed, pealegi soomlaste vastulöökk Koskamo juures äpardub. Soomlastel õnnestub N. Liidu vägede pealetungi peatada ja jaanuari esimesel poolel tagasi suruda Markajärveni, kusjuures Soome teated jaanuarikuu lõpul korduvalt rääkisid selle N. Liidu väe piiramisest. N. Liidu edu selles suunas oleks võinud Soome eraldada Rootsist ja Norrast või vähemalt lahutada Petsamo suunas teotsevad Soome jõud nende peajõududest.

Petsamo rajoonis surusid N. Liidu väed soomlasi esialgu tagasi Nautsini, kusjuures ägedad võitlused arenesid Salmijärvi niklikaevanduste rajoonis. Hiljem on N. Liidu väed tõmbunud tagasi, kusjuures rinne jäi püsima Nautsi ja Salmijärvi vahel. Siin võideldi polaaröös, nii mõnigi koht on käinud käest kätte.

Sõjategevuse senine käik on olnud üldiselt soodne Soomele, sest N. Liidu suured sõjajõud ei ole tunginud veel piiridest kuigi kaugele, kuid lahinguis on nad kannud kaotusi. Nii soomlased on teatanud korduvalt vaenlase suurtest kaotustest ja oma sõjasaagist. N. Liidu sõjateated on väga tagasihoidlikud, esialgu oli küll teateid igapäevasest edasitungist, kuid hiljem ainult üldsõnaline teade, et ei ole midagi tähtsat või et rindel oli luuretegevus. Nõukogude Liidu ametlik teadetebüroo TASS on mõnel korral küll öiendanud, et Soome teated ei olla õiged.

Soomlased on sõjas kasutanud edukalt oma suuskureid, kes katsuvad vaenlasi haarata, nende osi tagalast ära lõigata ja hävitada ootamatute rünnakutega vastase vähemaid lahingu- ja tagalaosi. Nad olevat nagu kihulased väikeste patrullidena vaenlase kallal, mispärast seda tegevüisi on nimetatud moskiitotaktikaks. Eriti edukas on olnud suuskurite tegevus Kesk-Soomes ja Petsamo rajoonis.

Merel ei olnud erilisi sündmusi, olid mõned Soome rannakindlustuste ja N. Liidu sõjalaevade kahevõitlused. Nii teatasid soomlased, et Hanko rajoonis on saanud vigastada rannapatareide tulest N. Liidu ristleja „Kirov“, 15. 12. hukkus torpeedost Soome abiristleja „Aura“ ja 28. 12. miiniväljadel üks N. Liidu allveelaev. Jaanuaris oli enamik Soome lahest kaetud jääga ja sõjategevus merel seismas.

N. Liidu õhujõud on valitsenud õhus. On pommitatud peaaegu kõiki Soome linnu ja teisi keskusi, tekitades suuri kaotusi varandustes ja ka inimestes. Soome teated räägivad küll ka N. Liidu õhujõudude suurtest kaotustest, mis olevat tingitud Soome õhukaitse heast korraldusest, ja oma väheseist inimohvreist. Nii teatasid soomlased, et kahe kuu jooksul olevat N. Liidu õhujõud kaotanud Soome territooriumil umbes 270 lennukit. Soome teated räägivad ka oma õhujõudude tegevusest ja lootustest saada abi välismailt.

Kaks kuud vaenutegevusest on möödunud, on olnud ägedaid rünnakuid põhjamaa suures külmas ja sügavas lumes. Mis annavad järgmised kuud, kas seisatub vaenuvanker ja leitakse teid rahulikeks kokkuleppeiks või kestab laastav sõda edasi.

J. Saarik.

SISEPOLIITILINE RINGVAADE

UUTE LINNAVALITSUSTE KUJUNDAMINE.

See oli pikaldane ja otse tõvevoodina valuline protsess, mis iseloomustas linnavalitsuste kujundamist meie suuremais linnades — Tallinnas ja Tartus. Algas see Tallinnas kroonilise „ajapuuduse“ tähe all. Kui ülelinnapea juba enne pühi tahtis astuda kontakti rühmade esindajatega, siis olid viimased sedavõrd haaratud aja tõttavast rütmist, et kellelgi ei jätkunud vaba minutit uue ülelinnapeaga vestlemiseks. Ja endastmõistetavalt haaras siis krooniline ajapuudus ka ülelinnapead ennast, mille tulemusena jäigi pidamata esimene kavetatud koosolek rühmade esindajatega. Voolas enne hulk vett merre, kui meie pealinna rahvusliku ühistrinde esindajad astusid kontakti uue ülelinnapeaga. Siit peale ei lasknud kokkulepe enda järel kaua oodata. Küll käisid veel mõnda aega piigimurdmised revisjonikomisjoni esimehe koha ümber, kuid 14. jaanuaril jõuti Tallinnas nii kaugele, et linnavolikogu rühmade esindajad teatasid ülelinnapeale kirjalikult, et rühmade vahel on saavutatud kokkulepe linnavalitsuse kujundamiseks. Rühmade ettepanekul kutsuti uus pealinna valitsus volikogu erakorralisel koosolekul 15. jaan. s. a. ametisse järgmises koosseisus: linnapea ja rahandus-majandus-

osakonna juhataja ins. Anton Uesson, haridusosakonna juhataja mag. Jakob Kents, ehitusosakonna juhataja ins. Jaan Konno, ettevõtete osakonna juhataja majandusteadlane Viktor Udam ja tervishoiu-sotsiaalosakonna juhataja õigusteadlane Emil Tehve. Linna revisjonikomisjoni esimeheks valiti dr. Jaan Masing. Uues Tallinna linnavalitsuses on A. Uesson ja J. Kents „rahvusliku ühisrinde“ esindajad, J. Konno — „demokraatliku keskrühma“ esindaja, V. Udam — „töötava rahva rühma“ esindaja ja E. Tehve — „tööliste ja üürnike ühtlusrühma“ esindaja.

Toodust selgub, et pealinna uues linnavalitsuses seisavad kodanlike rühmitiste 3 esindaja kõrval 2 pahempoolse voolu esindajat, kelledest kaks viimast on võrdlemisi noored mehed (neist Udam — kolmekümnenda lävel ja Tehve — alla kolmekümme) ja poliitiliselt „valged lehed“.

On märkimisväärne, et vaatamata kokkuleppele „seinast seinä“, anti pealinna linnavalitsuse valimisel kinnisel hääletusel üksikule kandidaatidele ka 9—13 vastuhäält, kusjuures uue linnavalitsuse ametisse kutsumine toimus vaid 5 tundi enne seaduses kindlaks määratud tähtaega.

Veel raskemaks kujunes

Tartu linnavalitsuse saamisluugu.

Tartu uue linnavolikogu esimene koosolek peeti 19. jaanuaril s. a., kuid sel koosolekul kukutati kõik linnapea dr. R. Sinka poolt esitatud linnanõunike kandidaadid läbi majandusrühma ja töötava rahva ühtlusrühma erapooletuks jäämisega. See üllatuslik läbikukutamine oli seda tähelepanuväärsem, et linnapea enda tõenduse järgi olid rühmadega peetud läbirääkimised linnavalitsuse moodustamiseks kestnud mitte vähem ega rohkem kui kuu aega. Mis puutub „erapooletuks“ jäämise motiividesse, siis töötava rahva ühtlusrühma esindaja deklareeris, et „nemad ei saa linnavalitsuse moodustamisest osa võtta kuni linnaseadust ei ole muudetud“. Seega oli pahempoolsete linnavolinike eemalejäämise põhjuseks Tartus eitav suhtumine kehtiva linnaseaduse iseloomu. Majandusrühma eemalejäämise põhjuseks ei olnud aga põhimõttelist laadi erinevused, vaid lahkuminekid demokraatliku blokiga kohtade jaotamises.

Teiseks üllatuseks Tartu linnavolikogu koosolekul oli, et „töötava rahva ühtlusrühm“ lagunes kaheks, sest üheteistkümnemehelisest rühmast jäid neli rühmaliiget (Koplus, Sütt, Tarvel ja Temmo) erinevatele seisukohtadele, jäädes volikokku edasi töötama väljaspool rühmi seisvate, iseseisvate linnavolinikkudena.

Tartu töökspidamistele iseloomulik oli ka demokraatliku rühma seisukohavõtt, kelle esindaja deklareeris, et tundes täit vastutust oma valijate ees, nemad on otsustanud võtta osa linnavalitsuse moodustamisest, „kuid rühma vankumatuks nõudeks on, et muudetakse senine tsentralistlik linnaseadus ja rajatakse demokraatlikule printsiibile“.

Uue linnavalitsuse sai Tartu alles 10 päeva hiljem (29. jaan.), mil majandusrühm oli jõudnud demokraatliku blokiga kokkuleppele linnavalitsuse kohtade jaotamises, kusjuures demokraatlik blokk sai 3 linnanõuniku kohta ja majandusrühm ühe koha.

Ka Tartu linnavalitsuse valimisel äratas tähelepanu, et vaatamata kokkuleppele kandidaatide isikuis, anti valimistest osavõtjate poolt ka vastuhääli, kusjuures vastuhäälte arv kõikus üksikute kandidaatide juures 1—4-ni. Vastuhäälteta jäi ainult demokraatliku bloki kandidaat ins. V. Onton.

Vähemais linnades tekitas suuremaid raskusi Põltsamaa linnavalitsuse moodustamine, kus endine linnaeape Kold oma isiku läbikukkumisel linnavanema kohalt ähvardas koguni volikogust lahkuda oma 5-mehelise rühmaga. Ka Narvas kujunesid rühmitiste vastuolud sedavõrd suureks, et linnaeape kohale valitud Narva kauaaegne linnaeape J. Luts pani linnaeapeameti maha ja uueks linnaeapeks valiti notar Hansing, kuna endine määratud linnaeape ei pääsenud ka Lutsu tagasiastumise tõttu oma kohale tagasi.

Üldiselt kutsuti linnavalitsused kõikjal ametisse valitud esinduskogude — linnavolikogude poolt. Ainult Tartu linnavalitsus määrati vormiliselt ametisse sise-ministri poolt, sest volikogu ei suutnud linnavalitsust moodustada linnaseadusega ettenähtud tähtjaks, kuid sisuliselt (koosseisult) oli see ikkagi linnavolikogu poolt valitud linnavalitsus.

RIIGIVOLIKOGU TÖÖVÄLJALT.

Riigivolikogu 6. istungjärgu start algas kriminaalseadustiku muutmise ja täiendamise seaduse arutamisega, kus rida rahvaesindajaid (rvkl. Vain, Jõeäär, Johanson, Gustavson, Tõnisson jt.) asus arvustavale seisukohale seaduseelnõu kõrgete karistuse määrade vastu.

Oodatult elevusrikkaks kujunes aga

Saksa usaldusvalitsuse õigusliku seisundi

seaduseelnõu arutamine, kus rahvaesindus löi kaasa laial rindel. Riigivolikogule 11. jaanuaril esitatud seaduseelnõu järgi usaldusvalitsus oma presidendiga kasutab kõiki juriidilise isiku õigusi, ta teostab hääleõigust ettevõtete peakoosolekul tema kätte üle läinud aktsiate kaudu, võib asutada agentuurisid, kuid ärilise tegevuse puhul allub maksustamisele üldistel alustel. Mis puutub eesti usaldusmehe ülesannetesse ja õigustesse, siis määratakse need nootide vahetamisega.

Läbirääkimistel võttis esimesena sõna rvkl. O. Köster, kes juhtis tähelepanu tõsiasjale, et

uue saksluse ettevalmistamine käib päris suure hooga.

„Mõned eesti mehed võetakse vaid suitskattteks, sildiks, kellele seejuures puuduvad kõik õigused.“ Edasi rõhutas sõnavõtja, et meie riigi ja rahva eluhuvid ei luba, et eesti rahvas peaks võib-olla aastakümneid töötama selleks, et lahkujate varandusi tagantjärele kinni maksta, — ilma et saaks olla täieõiguslik peremees oma riigis.

Arvustades esitatud eelnõu sisuliselt, leidis kõneleja, et usaldusvalitsus varustatakse liiga suure võimuküllusega. „Ta võib toimida nii, nagu ei keegi kunagi meie pinnal.“ Sõnavõtja peab ebakohaseks olukorda, kus usaldusvalitsus võib luua kõikjal oma agentuure, ja usaldusvalitsuse sakslasest president eelnõu § 3 järgi omab varjatud vetoõigust.

Edasi arvustasid esitatud eelnõu rvkl. Metslang, Penno, Johanson ja Lövi, kelledest viimane leidis, et lätlased olevat hoopis paremini lahendanud oma majanduslikud vahekorrad lahkuvate sakslastega. Rvkl. Metslang ei ole rahul sellega, et usaldusvalitsuse kätte lähevad ka speditiooniärid. Kõneleja arvates tuleks sadamad ja teised transportkeskused puhastada võõrast ollusest, nagu seda on teinud

rida neutraalriike. „Miks jätame võõra olluse agendid neisse liiklemistsentrumitesse“ — küsib sõnavõtja.

Sõnavõtjaile vastab majandusminister L. Sepp, käies neli korda kõnetoolis. Valgustades olukorda reaalselt, kinnitasid majandusministri sõnavõttud tööka, et läbirääkimistel ebavõrdse partneriga on meie asjaomaste asutiste ja isikute poolt püütud teha kõik võimalik eesti rahva majanduslike ja poliitiliste huvide kaitsmiseks.

Üldse jäi neist läbirääkimistest mulje, et sõnavõtjad sisuliste parandusettepanekute tegemise asemel püüdsid eelkõige oma südamed tühjaks puistata maalt lahkunud vähemuse vastu kogunenud sapist, mis tõendab, et meie rahvaesinduse rahvuslik südametunnistus on küllaldaselt tundlik ja reageerimisvõimeline. Kui sõnavõttudel ilmnes ka teatud aknast väljarääkimise tahe, siis on see tekkinud olukorras arusaadav.

Saksa usaldusvalitsuse õigusliku seisundi seadus võeti vastu aruandja poolt esitatud kujul.

Oodatud sündmuseks rahvaesindusele oli

riigi 1940/41. a. eelarve

esitamine Riigikogule. Uus riigieelarve on tasakaalus 114.988.740 krooniga, kusjuures eelarve kannab praegusest sõjaolukorrast tingitud tundemärke (sõjaministeeriumi eelarve suurenemine 8,5 milj. krooni võrra, 5 milj. kroonine siselaen, riigikaitsemaksu tõstmine jne.). Et tõmmata eelarve läbivaatamisele kaasa kõiki riigivolikoguliikmeid, suurendati majanduskomisjoni koosseisu seniselt 50 liikmelt 72 liikmeni. Eelarve üksikosade läbivaatamiseks moodustati 9 alamkomisjoni, kes asusid hoogsale tööle, lõpetades ettenähtud tähtajaks eelarve läbivaatamise.

Eelarvekomisjon alustas eelarve läbivaatamist 31. jaanuaril. Haridusministeeriumi eelarve vaatlusel 6. skp. juhiti tähelepanu asjaolule, et suhteliselt rahvaarvuga on meil rohkem kohti teatrites kui ühelgi teisel rahval, nimelt 60 elaniku kohta üks koht, teiste riikide harilikku normi 120—150 asemel. Seda silmas pidades soovitati võtta kaalumisele teatrite ühendamise küsimus (Eesti Draamateatri ja Töölisteatri ühendamine jne.).

Peaaegu üldist poolehoidu leidis sooviavaldus — teha algkoolis käimine kohustuslikuks kuni 15. eluaastani, et tõsta sellega algkooli lõpetajate arvu ja rahvahariduse üldtaset. Elevust tekitas ka Mattieseni trükikoja ostmise küsimus Tartu Ülikoolile. Avaldati kahtlust, kas trükikoja tegelik väärtus on nii kõrge, kui see ülikooli poolt on hinnatud.

Eelarve üldkomisjoni koosolekul 1. veebruaril tekitasid elevust rvkl. Metslangi ja Lövi süüdistused ainelise omahuvi teenimises ühe endise kõrgel kohal seisva majanduselu juhi aadressil. Parlamendi kõnetoolilt langetatud faktidega põhjendatud rasked süüdistused põhjustasid omakorda aukohtu instituudi normide kiire väljatöötamise vajadust.

Riigi 1940/41. a. tulude ja kulude eelarve võeti majanduskomisjoni poolt vastu 8. veebruaril s. a. valitsuse poolt esitatud suuruses. Komisjoni poolt tehti vaid kaks vähemat ümberpaigutatust eelarve krediitides. Sotsiaalministeeriumi eelarves suurendati töökaitse ja sotsiaalkindlustuse palgakrediite 5000 kr. võrra, vähendades sama summa ulatuses Loodushoiu- ja Turismi-instituudi krediite. Väiksem ümberpaigutus tehti veel välisministeeriumi krediitides. Pleenumi ette läheb eelarve ettenähtud tähtajaks 15. veebruaril s. a.

JÄRELVALIMISTE KOGEMUSED.

Riigivolikoguliikme Selteri lahkumise tulemusena toimusid 74. valimisringkonnas Virumaal uued valimised, mis kujunesid tähelepanuväärsemaks sündmuseks vastalanud aastal. Valimistel võistles omavahel kolm kandidaati, neist üks omaaegne vabadussõjalaste tegelane, kelle isikut ümbritseb Vabadussõja sangari oreool, teine — kohapealne lugupeetud omavalitsustegelane ja kolmas — pahempoolne kandidaat väljastpoolt valimisringkonda. Eemalseisjate üllatuseks ei võistelnud saadud häältearvult mitte kaks eelnimetatud kandidaati, sest rahvarinde kandidaat lugupeetud omavalitsustegelase isikus sai sedavõrd vähe hääli, et kaotas isegi kautsjoni, vaid häältearvult kujunesid võistlejaiks teenetega vabadussõjalane ja väljastpoolt valimisringkonda ülesseatud pahempoolne kandidaat, kusjuures napi häälteenamusega osutus võitjaks viimane. Need kogemused sunnivad järelemõtlemisele ja järelduste tegemisele.

Kui kõige vähemaks häältearvu saajaks osutub kohapealne tegelane, kel kõige parem kihundamisaparaat seljataga ja kes aastakümnete pikkuse tööga kohaliku omavalitsuse eesotsas on võitnud endale hea nime, siis ei saa olla teist järeldust, et rinne, kes seadis üles kandidaadi, on kaotanud usalduse ja poolehoiu valijate enamikus. Et aga valimisvõitluses jäi noorele võistlejale napilt alla ka teine kodanlik kandidaat lugupetud vabadussõjalase isikus, siis oli siin üheks põhjuseks töölisasulatest pärineva valijaskonna enamiku ühiskondlik koostis. — Teise põhjusena aga tuleb arvesse ajakirjanduse veergudel märgitud tõsiasi (vaata „Päevaleht“ nr. 29, 1940. a., juhtkiri), et praeguses olundis on töölikond oma kutseorganisatsioonide kaudu paremini poliitiliselt organiseeritud kui kodanlikud ringkonnad.

Juh. V-d.

KULTUURPOLIITILINE RINGVAADE

VÕÖRAPÄRASELE PEREKONNANIMELE LÖPP.

Kadakate ja sakslaste lahkumisega meie pärispinnalt on muutunud eestlaste elu sisuliselt homogeensemaks. Kahjuks ei saa seda öelda meie välise külje kohta. See on veel üsna kirju. Põhjuseks on rohked võörapärased perekonnanimed, mida saime pärandina lahkujailt.

Perekonnanimede eestistamise senine aktsioon on olnud edukas peamiselt liht-rahva juures. Sellest on jäänud eemale rohkem arvul juhtivaid riigitegelasi, tööstureid, kaupmehi, suur osa akadeemilist peret jne. Need on kõik inimesed, kes asuvad oma saksapärase perekonnanimede avalikel positsioonidel ja kelle nimed seetõttu liiguvad kodumaal ja väljaspool piire enam kui teistel lihtsurelikel. Nende võörapärase nimede järele tehakse sageli otsuseid ka perekonnanimedelt eestipärase suure enamiku kohta.

Avalikel juhtivail kohtadel seisvad eestlased on oma meekuselt kahtlematult rahvuslased. Nad on otsustanud sageli suuri asju. Perekonnanime eestistamiseks ei ole jätkunud julgust. Kõhklejad pole suutnud näidata oma rahvuslikku küpsust ega valmisolekut.

Rahvusliku otsustusvõimetuse nõtrust püütakse varjata traditsioonide taha, mis olla seotud võõrapärase perekonnanimega. Kardetakse nime eestistamisel populaarsuse langust.

Põhjendamatu ja vildak on selline arusaamine.

Võõrapärasel nimel ei saa olla eestipäraseid traditsioone. Ja need avaliku elu tegelased, kes on saanud uued eestipärased perekonnanimed, on võitnud populaarsust ja heakskiitu eestlaste laiade ringkondade poolt. Unustanud ei ole neid keegi.

Võõraste perekonnanimede enamik põlvneb ajast, kus meil polnud öelda otsustavat sõna oma rahva seesmise ja välise homogeensuse kujundamisel: võõrad hilbud sunniti meile peale maa eestipärase ilme kaotamiseks.

„Ristiisad“ kogu oma vastuvõtmatu ideoloogiaga on läinud. Nende nimekultuse kummardamisele on tarvis teha tegelik lõpp. Eriti aga meie avaliku elu tegelaste, paremini situeritute ja haritlaskonna ringides.

Eestlaslik ühiskond ei vaja enese keskel võõra vaimu edasiliikuvaid mälestussambaid, kes meenutavad mineviku musti päevi. Raske aeg tingib, et lakkaks oma võõrapärase nime plebeilik kummardamine.

Kui sellest ei taheta ega suudeta aru saada, siis tuleb eestistamise aktsiooni muuta valjumaks ja suunata see avaliku elu tegelaste „pööramiseks“ ja tõrkujaid asetada kas või rahvuslikku häbiposti.

H. N.

EESTI KEELE ÕPETAJATE KONGRESS.

Vana aasta lõpul peeti Tallinnas 6. eesti keele õpetajate kongress, kus puudutati mitmeid tähtsaid päevaküsimusi emakeele õpetamise ratsionaliseerimise alalt. Kongressile ütles tervitusi haridusminister prof. P. Kogerman, kes rõhutas, et emakeel on vahendiks, mille kaudu saame mõjustada õpilase meelsust ja vaimset arengut.

Haridusministeeriumi kooliosakonna direktor V. Altoa oma ettekandes peatus lähemalt keele õpikute küsimusel kummutades eelkõike nende kartusi, kes eeldasid, et valitsuse muudatusega kaasaskäivald tulevad ka uued standardõpikud.

Kõneldes keskkooli õpperaamatute raskusest märkis kooliosakonna juhataja, et keskkool oma ühiskondlikus asendis on alles välja kujunenemata ja selle kooli asend selgub alles siis, kui keskkooli lõpetajad on endid kord elus rakendanud. Neil põhjusil õpetajadki sageli ei oska keskkooli käsitleda. Et õpperaamatud aineulatuselt on sageli ülekoormatud, siis on haridusministeeriumil reguleeriva sammuna teoksil seletuskirjad keskkooli ja gümnaasiumi õppekavadele, kus lähemalt käsitletakse ka aine ulatust.

Prof. A. Saareste oma referaadis käsitles keele osa ja ülesandeid inimese elus. Referent eelistas keele irratsionaalset külge ja sugestiivset mõju skolastilisele grammatikale, millest tingituna emakeele õpetamises suuremat rõhku tuleks panna sõnavaraliste ja lauseehituslike väljendusvahendite tutvustamisele ning tähenduslikult lähedaste sõnade ja konstruktsioonide sisu ja tundeäärtuse selgitamisele.

Mag. H. Rajamaa, puudutades keeleõpetuse koormamist koolis tarbetu liig-
lihaga, esitas nõudmise, et tuleb jõuda selgusele, millises ulatuses õpetada keelt igas koolitüübis. Eriti vajaks kohandamist grammatika õpetamine, mis on liiga ulatuslik.

Järgnesid õpetaja V. Tauli ja kirjandusteadlase J. Roosi ettekanded, kelledest viimane pidas vajaliseks õpilaste arenemise huvides arendada keele ja kirjanduse õpetamist ligemas seoses.

KUNSTI PÄEVAMURED.

Tähelepanavamaks sündmuseks meie kunstielu konsolideerumise alal oli veebruari alul Tallinnas toimunud kolme kunstorganisatsiooni — E. Kujutavate Kunstnike Keskühingu, Kujutavate Kunstnike Kutseühingu ja Eesti Kunstnike Rühma ühinemine ülemaalsesse kesksesse kutseorganisatsiooni — E. Kujutavate Kunstnike Keskühingusse, millise organisatsiooni asukoht oleks Tallinnas ja osakond Tartus. Põhimõttelise nõusoleku uue keskorganisatsiooniga ühinemiseks olla andnud ka Tartus teotsev kunstühing „Pallas“, kes eksisteeriks edaspidi vaid intiimorganisatsioonina, kuna Tallinna kunstorganisatsioonid likvideeruksid. Suuremate kunstorganisatsioonide ühinemisega viidaks ühise katuse alla ligi 90% looval alal tegutsevaid maalijaid, kujureid ja graafikuid.

Kunstnikkude ülemaalse kutseorganisatsiooni loomisega teostuks üritus, mida asjatult taotleti juba paarkümmend aastat tagasi, kuid millised katsed siis karile jooksid asjaosaliste egotsentriliste püüdluste tulemusena. Keskorganisatsiooni üheks peamiseks kunstipoliitiliseks hüveks on, et kirjanike eeskujul saavad ka kunstnikud endile autoriteetse kutseorganisatsiooni, kes oleks suuteline välja astuma kõigi loovate kunstnike nimel. Siit peale kaoksid ka võimalused tembeldada parlamendi kõnetoolilt kunstnike ühiseid kunstipoliitilisi algatusi kitsa kildkonna seisukohavõttudeks, milline nähe kerkis esile alles Riigivolikogu 5. istungjärgu lõpul.

Juh. V-d.

MAJANDUSLIK RINGVAADE

TAGASIVAADE REKORDILISELE MAJANDUSAASTALE.

Tagantjärele peab ka kainelt kalkuleeriv majandusmees jagama avameelsust — start möödunud majandusaastasse polnud täiesti enesekindel, ent selle aasta üldine areng oli kõigiti soodus. Aasta alul, rahvusvaheliste majandusnämete taustal oli kummitamas pahaendelisi tunnuseid, aasta lõpp viis hoopis uute ootamatuste ning raskuste keerisesse, sirvides aga möödunud aasta majanduslikku bilanssi võime jääda kõigiti rahule.

Möödunud aasta majanduslikud tulemused osutuvad rekordilisteks Eesti iseisvuse ajal mitte üksnes suhtelise, vaid ka absoluutse mõõdupuuga mõõtmisel. Järjekordselt võime kogeda, et poliitika ja majanduse arenemisteed ei tarvitse alati olla täiesti ühtivad. Välispoliitiliselt hingematvani pinev, andis möödunud aasta siiski suuri tulunduslikke tulemusi, kindlustades keskmiselt kõigile klassidele paremat heaolu kui kunagi varem.

Laskugem tõendusteni, sest need võivad uute katsumiste lävel kergesti ununeda ja tunduda olematuina. Tahtmatult see tõenduste loetelu kujuneb rekordtabeli esitamiseks, kus kõik märgib celmist aastate tippmarkide ületamist. Neid tippmarke koorub välja ka aladelt, kus algul halisevalt ennustati vaid halba.

Nii on see näiteks põllumajandusega. Ebasoodsaist kasvuoludest hoolimata tootteravilja kogusaak siiski oli suurem kui 1938. a. oma ja kümne aasta keskmine. 1938./39. põllumajandusaasta toodangu väärtust hinnatakse 227 milj. kr-le ja turutoodangu väärtust 116 milj. kr-le. Viimane arv on võrreldes kriisiga aegse madalseisuga kahekordistunud.

Põllumajandussaaduste eksport andis raha rohkem kui kunagi varem. Tingituna sõodaolude raskustest jäi või väljavedu küll 1 milj. kr. võrra väiksemaks kui 1938. a., ent lihasaaduste väljavedu oma 7-milj. kr. tõusu juures katab puudujäägi mitmekordselt. Pidev tõus linnukasvatuses paisutas ka kanamunade väljaveo uuele rekordtasemele. Riiklik viljaost viis raha maale 9 milj. kr., mis samuti ületab kõik eelmiste aastate summad. Elu on mööda ülesehitavat rada läinud ka igamehe kodutalu piirides: põllumajandust on mehhaniseeritud ja ratsionaliseeritud, kasvupinnad on suurenenud, aastaga üles haritud üle 20.000 ha uudismaid.

Uued investeeringud ja tööstuse plaanikindel ülesehitamine lõi iseseisvusaegsed rekordid töömahu ja toodangus. Möödunud aastal palju ei näinud mitte-suitsemaid vabrikukorstnaid — Eesti tööstus oli tööle rakendatud peagu sajaprotsendiliselt. Selle tulemusena 1939. a. tööstuslik brutotoodang tõusis 187,5 milj. kr-le, kuna eelmise aasta vastav arv oli 175 milj. kr.

Väliskaubanduse bilanss ja panganduse olukord tundlikemate baromeetritena registreerisid möödunud aasta andmetes juba sõjaaegade mõjutusi, kuid on kaugel häirete ilmutamisest. Väliskaubanduse käive, võrreldes 1938. aastaga, tõusis 211 milj. kr-lt 219,6 milj. kr-le ning väljavedu ületas sisseveo 17 milj. krooniga, mis on kõigi aastate rekordtulemus bilansi aktiivsuse suunas. Sõjaeelsel kümnel kuul panganduse olukord samuti oli ennenähtamatult rahuldav. Laenude ja hoiuste suhe kujunes peaaegu võrdseks ning absoluutarvud hoiuste kui laenude rubriigis tõusid varem ületamata kõrgseisuni. Sügisene ärevus tõi kaasa hoiuste väljavoolu, kuid hiljem sai pangandus jälle jalad alla.

Hoidugem alanud aasta suhtes tontide kui ka illusioonide maalimisest. Tege-liku arengu kaldumisel ükskõik missugusele poolele jääb aga möödunud majandusaasta meile igal juhul aluseks ning lähtekohaks edaspidiste olukordade ja saavutuste hindamisel. Ta jääb mõõdupuuks ühes teadmise-ga, et 1939. a. majandusaasta kujunes ülielujõuliseks alusmüüriks, millele oleks võinud ehitada veel kõrgemat ja silmapaistvamat, kui olukorrad väljaspool meid oleksid arenenud vähegi mööda endist rahulikku rada.

Praegune uus olukord peidab eneses siiski tugipunkte, milledele võime toetuda kahel kindlal jalal. Ühtviisi on hinnatavad moraalsed-rahvuslikud ja materiaalsed tugipunktid.

Materiaalsed tugipunktid ütlevad meile, et meie oleme eelolevail katsumis-aegadel paremas olukorra paljudest teistest. Meie majanduslik elu läheb raske- maile aegadele vastu, seistes oma arengu kõrgemal tipul. Samuti meie kodumaine toorainete baas on üha rohkem väljakujundamisel. Sellele tuginev tootmistugevus on uut hoogu võtmas ka nüüd ja annab majanduselule stabiilsuse ning kindluse tunnet.

K.

MÕNI RIDA TALLINN — STOKHOLMI LAEVALIINIST.

Sõda on andnud raske hoobi meie laevandusele. Põhjamerel on torpedeeritud kaubalaevu. Pommikildudest ja meresügavustes on hukkunud mitmeid rahulikke erapooletuid eestlasi-meremehi. Ka Läänemeri pole enam ammu-gi vaba ja ohutu meretee, vaid see on muntunud m a r e c l a u s u m i k s, millel patrullivad sõda-

pidavate riikide laevad ja lennukid. Läänemere ühendusteel on Eesti majanduselule ja sidepidamisele välismaailmaga esmajärgulise tähtsusega. Olulisim ja elulisim kõigist neist elusooontest on Tallinn—Stokholmi laevaliin. Ja seepärast peab ta olema saajaprotsendiliselt eestlaste kätes. Praegu on aga Tallinn—Stokholmi laevaliini pidajaks Pärnu Laeva A/S, kelle juhtivateks jõududeks on koguni välisriigi kodanikud.

Kon teada, et mitmed nimetatud laevaühingu aktsionärid on ümber asunud Saksamaale ja et mõningad siinolijad on Saksa riigi kodanikud.

Teatavasti kaaperdati m. a. detsembrikuu alul Saksa merejõudude poolt Pärnu Laeva A/S kuuluv Tallinn—Stokholmi liinilaev „Estonia“. Seoses erapooletu riigi lipu all ja erapooletute riikide sadamate vahel sõitva laeva kaaperdamisega on huvitav esitada mõningaid mõtteavaldusi, mis meremeeste ringkonnas on elavaks kõneaineks. Enne „Estonia“ saatusliku reisi algamist Tallinna sadamast läbis ajakirjandust vastupidiselt senisele tavale sõnum, milles toodi andmeid reisijate arvu kui ka nende rahvusliku päritolu kohta.

Kes andis ajalehele selle informatsiooni ja mida taheti saada kätte ebatavalise informatsiooni avaldamisega?

Rõõmuga nenditakse meremeeste ringkondades visa kuuldust õnnelikust juhusest, mis on seiranud „Estoniat“. Nii enne „Estonia“ saatuslikku merereisi oli laeva kapten Yllö, nagu hea meremees kunagi, muretsenud L ä ä n e m e r e l ö u n a o s a m e r e k a a r d i.

Juhuslikult tuli kasutada vastu kapten Yllö tahtmist seda mitte vabatahtlikku laevateed ja ka varutud ja värskelt omandatud merekaarti.

Teatavasti peetakse Saksa merevõimude poolt Saksa sõjasadamates kinni rida Eesti kauba- ja reisilaevu, alates juba möödunud aasta oktoobri esimestest päevadest. Osa neist kaaperdatud laevadest püsivad senini vabastamata. Samal ajal aga Pärnu Laeva A/S kuuluv reisiaurik „Estonia“ vabastamine toimus tänuväärse kiirusega. Kahjuks teiste laevaühingute, ja seda just eestlaste kapitaliga töötavate ettevõtete kinnipeetavad liinilaevad pole sattunud sellisesse eelistatud olukorda kui „Estonia“. Võib-olla, et Pärnu Laeva A/S kuuluva „Estonia“ vabastamiseks aitas kaasa asjaolu, et teiste laevaühingute kaptenitel võimaldatakse kehtivas korras väljastatud loaga käia maal ainult piiratud arv tunde päevas, kuna aga „Estonia“ kaptenil Yllö'l, nii nagu see üldiselt teada laevakontori poolt ajakirjandusele antud informatsioonis, võimaldus üsna vabalt liikuda Berliini, Hamburgi ja Stettini vahet.

Teeniks nii kapten kui ka laevaomanik üldist heakskiitu meie rahvamajanduslikult mõtlevatelt eestlastelt, kui nad avaldaksid ka teistele oma laeva vabastamise „saladuse“. Võiksid siis seda taktikat kasutades ja selle järele toimides vabaneda ka meie praegu kinnipeetavad kauba- ja reisilaevad, et siis nagu ka senini neutraalkaubalaevastikule lubatud piires teenida oma kodumaad ja tema rahvast.

P.

USALDUSMEHED JA RIIKLIK JÄRELEVALVE ETTEVÕTTEIS.

Suurte ümberkorralduste ajajärgud avalikus elus on alati toonud endaga kaasa murrangulisi sündmusi nii isiklikku kui ka ettevõtete ja asutiste ellu. Vene 1917. a. revolutsioon ja Eesti Vabadussõda löid ka eestluse ettevõtlikkusele kodumaal üldiselt soodsa pinna ja 20 aastat Eesti iseseisvust on tähistatud niisuguste saavutistega ka majanduselusel, millest eelmine põlv ei oleks võinud unistada. Ometi on aga tänapäevani meie majandusse püsima jäänud veel tugevaid võõrkehakantse,

kes meie rahvusriiklikus tervikus küündisid vaevalt hädavajaliku lojaalsuse piirini, rääkimata siirast koostööst maa ja rahva tuleviku ja üldise heaolu nimel. Kahjuks ja pettumuseks eestlusele jäi see ring üldiselt suletuks ka pärast seda, kui 1935. a. seadusega nende ettevõtete organid sunniti koosseisult eestistuma. Väga paljudes neis ettevõtteis hingitses edasi see vana „hea“ härrasvaim läinud sajandist, kes siin tundis ennast veel valitsevat jumala tahtest, kuhu ei tohtinud pilku heita eesti talupoja veri. Seda siiski kardeti, ja me näeme, et eesti noortel oli pea võimatu pääseda neisse ettevõtteisse töötama isegi praktikandina.

Nagu see ajaloos sageli esineb, nii tuli murrang ka nüüd ootamatult hoopis mujalt. Ent vaatamata kõigile, ähvardas väga paljudes ettevõtteis jääda kõik pea vana viisi, kui mitte arvesse võtta seda, et meie kodanikest omanikest said üle öö välismaalased, kes sellest kattest ja kaitsest lootsid leida isegi soodustusi. Siia sellisid veel asjaolu, et ühtlasi olid ohus ettevõtete substantsi säilitamise huvid Eesti rahvamajandusele, samuti pidi tagatama nende ettevõtete töö jätkamine töömahu seisukohalt, mis on eriti tähtis just praegusel ajal, kus töövõimalused kipuvad vähenema. Olukorra selgitamiseks ja vajaliku kindlustamiseks on majandusminister oma 1. veebruari k. a. otsusega Äriettevõtete juhtimise korralduse seaduse (RT 1939, 96, 738) alusel kasutanud temale antud õigust ja määranud riigi usaldusmehed esialgu järgmisesse 10 ettevõttesse: E. Meh. Puutööstuse a/s. A. M. Luther — R. Veermaa; O/ü. Kiviõli — H. Normak; a/s. Paberivabrik „Koil“ — M. Mardi; Eestimaa Kindlustuse a/s. EKA — O. Lannes; A/s. Rotermani Tehased — O. Köster; A/s. „Volta Tehased“ — O. Sternbeck; A/s. Tallinna Kõievabrik John Carr'i pärijad — T. Kalbus; Eestimaa Põllumajanduse ja Tööstuse a/s. Estakland — M. Rõigas; o/ü. J. Kopf — K. A. Jalakas; A/s. „Põhjala“ — A. Mölder.

Usaldusmehe ülesandeks on silmas pidada, et nende ettevõtete tegevus sünniks Eesti rahvamajanduse huvides. Nad võivad seaduse järgi osa võtta ettevõtte juhatuse, nõukogu ja rev.-komisjoni koosolekuist, teostades nende tegevuse üle järelevalvet. Usaldusmehel on õigus nende organite otsuseid seisma panna. Juhul, kui ettevõtte aga sellega ei nõustu, esitatakse küsimus otsustamiseks majandusministrile. Viimati nimetatud seaduse järgi on majandusministril ka õigus tagandada seniseid juhatuse liikmeid ja määrata uusi.

See majandusminister L. Sepa julge ja otsustav samm on juba Eesti avalikkuses rahuldustundega vastu võetud. Asjaolu, et usaldusmehed on valitsusvõimu poolt määratud, et nad kannavad vastutust otseselt ministri ees ja nad on saanud konkreetseid ülesanded, — loob usaldusmeeste tegutsemiseks soodsa õhkkonna, arvestamata kõrvalmõjusid.

Usaldusmeeste määramine tõstab uuesti esile vajaduse rääkida riiklikust kontrollist ettevõtteis üldse. Lääne-Euroopa mais on revisjoni alal välja kujunenud vastavate eritundjate kaadrid ja organisatsioonid, keda saab vajadusel alati kasutada. Ka meil oluks sel korral palju küsimusi hoopis kergem lahendada ka usaldusmeestel, kellelt oleks liigne nõuda tunda väga sageli õige keerukaid küsimusi käitismajanduse ja arveasjanduse aladelt. Kontroll, välisrevisjon peab haarama ettevõtte tegevust palju ulatuslikumalt, nagu seda korduvalt on käsitletud ka selle ajakirja veergudel. See kontroll nõuab eriteadlasi, käitismajanduseksperthe, keda meil veel on vähe. Vajadus kontrolli ja seda teostavate inimeste järele kasvab aga alatasa. Et meie kord ka nii kaugele jõuame, on ainult aja küsimus. Seni aga ei tule veel kaotada usku tõhusa riikliku kontrolli teostamise organiseerimise võimalusesse üldse.

T. Kaudma.

VÄLISPOLIITILINE RINGVAADE

SOOME-NSVL KONFLIKT.

Kaks ja pool kuud kestnud soomlaste visas ning õnnestunud vastupanus NSVL vägedele näib toimunud olevat hädaohtlikumaid ja kardetavamaid murranguid Soome kahjuks ja NSVL kasuks kogu konflikti kestel — NSVL vägede läbimurdmine nn. „Mannerheimi liinist“ Karjala Kannaksel.

Soomlaste abipalved Skandinaaviast ja Lääne-Euroopast on muutumas seetõttu pealekäivamaks ja kiirustavamaks. Nagu oli ette arvata, keeldus Rootsi otsest abistamisest, jäädes truuks oma neutraliteedii poliitikale, kuigi see neutraliteet osutub nende eneste väljenduse järele „heahtlikuks“ neutraliteediks, millele vaevalt leiab juriidilist sisu ja põhjendust. See „heahtlikkus“ seisab moraalse ja materiaalse alistamise eraviisilises teostadalaskmises koos vabatahtlike värbamise lubamisega. Soome aga ootab ja vajab enam. Juba tulebki sealtpoolt kuuldavale pettunud hääli Rootsi „erapooletuse hullustusest“, samuti nagu Maailmasõja ajal ning selle lõpul, millal Soome pidas oma vabadusvõitlust, mida Rootsi olevat nii selgelt saboteerinud. 6. jaanuaril NSVL saadik Stokholmis protesteeris Rootsi valitsuse ees tema vaenliku hoiaku pärast NSVL suhtes, mis olevat vastuolus Rootsi poolt väljakuulutatud neutraliteediga. Oma vastuses 10. jaanuarist Rootsi valitsus lükkab ümber neutraliteedi rikkumise väite, tõendades, et tema hoiak vastab viimasel ajal väljakujunenud neutraliteedi praktikale, mitte jättes sellejuures alla kriipsutamata rootsi rahva sümpaatiatundeid Soome vastu ning soovi näha Soome püsimist iseseisvana ja vabana.

Rootsi avalikkus ise näib olevat jagunenud kahte leeri, milles ülekaal näib siiski olevat noninterventsiooni pooldajatel.

Tugev diplomaatiline surve Rootsi valitsusele näib aset leidvat kahelt poolt — Saksamaa ja Inglismaa-Prantsusmaa poolt. Saksamaa huvides on Rootsi neutraliteedi säilitamine, mis kindlustab tema varustamist teatavate toorainetega (eriti mangaan), mida Rootsil on külluses. Inglismaa-Prantsusmaa huvides on aga uue, tugevama sõjafrondi tekkimine Põhja-Euroopas, mis raskendaks Saksamaa majanduslikku abistamist NSV Liidu poolt ning sulgeks Saksamaale eriti Rootsi toorainete tagavarad. Saksamaa diplomaatiline surve näib olevat olnud võidukam ja tõhusam.

Inglismaa ja Prantsusmaa avalik arvamine näib tahtvat kujundada Soome-NSVL sõjafrondist Läänefrondi pikenduse, kuid millisel kujul vastavate riikide poolt otsustatud Soome abistamise aktsioon toime tuleb, ei ole veel selge. Seejuures tuleb arvestada Rootsi seisukohta, kes on ametlikult deklareerinud, et ta ei lase läbi oma territooriumi võõraid sõjavägesid, küll aga vabatahtlikke.

Soome poolt on põlametlikult teatavaks tehtud, et Soome on endiselt nõus alustama rahuläbirääkimisi, tingimusel, et need ei tohi riivata Soome iseseisvust ja vabadust. Sel puhul on maailma ajakirjanduses olnud juttu vahemeestest: nii Ameerika Ühendriikidest kui ka Eestist (Ühendriikide Moskva suursaadiku hiljutise eraviisilise viibimise puhul Tallinnas), milliseid kuulujutte on aga kindlalt dementeeritud.

Moskva ei ole konflikti lahendamise võimalustest rahulikult teel aga sõnagi lausunud ega vastavatele sugestioonidele reageerinud. On ka arusaadav, et suurriigi prestiiž ei luba tal seda praegu kuidagi teha pärast seda, kui Soome ja teiste Soomele sümpatiseerijate riikide poolt avalikult suhtuti NSVL sõjaväkke halvustavalt.

SÕDA LÄÄNES JA NEUTRAALSED RIIGID.

Sõda Läänes jätkub endiselt ja endise ägedusega merekaubanduse- ja propaganda-sõja tähe all. Mõlemad pooled näivad olevat võtnud sama taktika — lüüa vastast majanduslikult ja moraalselt, järgides ilmselt meetodile, mida formuleeris Hitler järgmiselt: „Meie tõelised sõjad peetakse enne sõjalisi aktsioone. Meie ei kasuta oma armeemasse nagu 1914. a. See, mida tähendas kahurväe ettevalmistus kaevikutesõjas jalaväe ataagile, moodustab tulevikus vastase psühholoogilise laostamise propaganda läbi enne veel, kui armeed suudavad astuda tegevusse. Vastase rahvas tuleb demoraliseerida, viia valmisolekule kapitulatsiooniks ja absoluutse passiivsuse seisukorrale enne, kui tohib mõelda mingile sõjalisele aktsioonile. Ma ei lähe Maginot'liini kaudu. Ma manööverdan Prantsusmaad, kaotamata ühtki sõdurit, selles on minu saladus.“

See „saladus“ ei ole andnud aga veel tulemusi kummaltki poolt. Nii nagu pole täitunud Saksa oletused Prantsusmaa demoraliseerimise kohta, nõnda pole täitunud ka veel Inglismaa lootus Saksa sisemisele kokkuvarisemisele nii majanduslikult kui poliitiliselt.

Kõik need luhtumised on suunatud käimasoleva sõja terava otsa erapooletutele riikidele. Rääkimata kaubandussõja poolt neile sünnitatud suurtele kahjustele, käib tugev surve mõlemalt poolt erapooletute tõmbamisel ühe või teise poole orbiiti, kasutades surveabinõuna erapooletutele majanduslikku relva, mis puudutab nende õrnimaid ja elulisimaid kohti.

Selle tulemusena näeme erapooletute riikide palavlikke pingutusi koostööks enesekaitse eesmärkidega. Seda võime tähele panna eriti Balkanil, kuhu on suundunud vaenuliste riikide viimase aja diplomaatilise aktsiooni pearaskus. Häirituna sellest, Itaalia, kes peab Balkanit ja Doonau-ruumi oma huvifääriks, võttis ette otsustavaid samme ähvardava hädaohu pareerimiseks, mida tõendab tema elav diplomaatiline tegevus (Itaalia-Ungari välisministrite kohtumine 6.—7. jaanuaril Veneetsias jne.). Balkanil näib rahutust tekitavat oletatud NSVL aktsioon Rumeenias. Veneetsia kokkusaamisel lepitati nähtavasti kokku Ungari revisionistlike ürituste ajutiselt päevakorrast äravõtmises, et mitte nõrgestada Rumeenia positsiooni ähvardava ohu ees. Saavutati näilikult mingi moodus vivendi status quo säilitamiseks Balkanil.

Samu probleeme arutas 2. veebruaril Belgradis toimunud Balkani liidu Alalise Nõukogu konverents (Türgi, Kreeka, Rumeenia, Jugoslaavia). Siin tehti suuri pingutusi ühise frontide saavutamiseks kõigi Balkani riikide vahel, eriti sihiga Balkani liitu kaasa tõmmata ka Bulgaariat, kes sellest eemale on jäänud oma territoriaalsete nõudmiste tõttu Rumeenia vastu. Türgi välisministril läks korda enne konverentsi saavutada Bulgaarialt oma territoriaalse programmi ajutist päevakorralt äravõtmist, ent Balkani liitu Bulgaariat kaasa tõmmata ei läinud veel korda. Balkani bloki moodustamise õhutajaiks on Lääne riigid ning vastaseiks Saksamaa ja NSVL, kes näevad selles ilmselt nende vastu sihitud aktsiooni.

Igaks juhuks aga, eventuaalseteks aktsioonideks Balkanil ja Lähi-Idas Prantsusmaa ja Inglismaa peavad ülal Süürias kindral Weygand'i juhatusel suurt armeed, mis ei ole ainult kaitseks Mossulile ja Bagdadile (õlireservuaarid), vaid ähvarduseks ka Bakuule.

Ka Rumeenia oma õliallikatega tunneb rahutust. Sellest tema suurenev diplomaatiline aktiivsus (kuningas Karoli ja Jugoslaavia printsi Pauli kohtumine 12. I 1940; aktsioon Balkani liidu konverentsil 3.—4. II 1940 jne.). Kuid mitte ainult

Balkanil ei ole erapooletud ärevil. Hollandi ja Belgia on pidanud kahel korral käesoleva aasta jooksul üle elama agressiooni psühhoosi.

Skandinaavia riigid katsuvad kramplikult jääda neutraalseks, võttes vastu hoiatusi nii Saksamaalt kui NSV Liidult.

Balti riigid üritavad suurte pingutustega oma kaubandusvahekordade reguleerimist Saksamaaga ja Inglismaaga, püüdes piinlikult säilitada erapooletust ja nõudes erapooletu kaubavahetuse respekteerimist.

Mis puutub üldse erapooletusse, siis on käimasolev sõda toonud neutraliteedi mõiste kõrvale uue mõiste, uue termini — „mittesõdiv riik“, „mittesõdimine“ (nonbelligérance). Selle mõiste sisu pole küll leidnud veel juriidiliselt fikseerimist ja ta kujundab ainult poliitilist mõistet, ent ta leiab ikka enam ja enam poolehoidu, olles kohane mitmesugustes olukordades, kus ei saa kuidagi enam põhineda neutraliteedi reeglitele. Selle mõiste loojaks on Itaalia, kes Saksa liitlasena ei astunud tema kõrval sõtta, ent ei kuulutanud ka oma erapooletust. „Mittesõdimise“ mõiste on midagi sõja ja rahu vahepealset, erapooletuse ja sõjast osavõtu vahelisel poolel teel. See olukord on tundmatu senises rahvusvahelises õiguses. Ta ei sisalda passiivset pealtvaatamist, vaid sellele seisukohale asuja deklareerib, et ta ei desinteresseeru sõja tulemustest ja tahab aktiivselt kaitsta oma huve eventuaalse rahusõlmimise korral. „Mittesõdimine“ on vaid hoolas valvelolek ja äraootamine. Sõja lõppemisel tahab „mittesõdija“ osa võtta rahutegemisest, kuna erapooletuks jäämise korral tehakse rahu ilma erapooletuteta ja tihti isegi erapooletute huvide vastu. Ka Türgimaa, teataval määral ja teataval korral Inglismaa liitlane, on kuulutanud end „mittesõdijaks“. Ka Jaapan on vaheti end selleks tunnistanud ja Belgias on tõsiselt päevakorral olnud „mittesõdimise“ printsipiile asumine neutraliteedi asemel, kuna viimane positsioon käimasolevas sõjas tema integraalse läbiviimise katse korral on osutunud ainult kaubanduslikult kahjulikuks ning poliitiliselt raskeks kui mitte üldse võimatuks.

RAHU SIHID JA ÜRITUSED.

Kuigi sõda Läänes ei ole veel omandanud selle „totaalse“ iseloomu, mida ennustas oma 29. jaan. kõnes Prantsuse peaminister Daladier, ja on käimas alles kindlate positsioonide sissevõtmine ja sõprade ning liitlaste otsimine, käib Lääne-Euroopa riikides ja Ameerika Ühendriikides aktiivne otsing maailma resp. Euroopa korra uute aluste ning rahusihude järele sõja lõppedes. See ei sünni mitte ainult seltskondlikkude ja poliitiliste organisatsioonide ja ajakirjanduse, vaid ka juhtivate riigimeeste poolt. Muidugi seisab päevakorras esimese ülesandena sõja viimine lõpliku võiduni rahvusotsialismi ja teiste totalitaarsete režiimide üle, mis ohustavad demokratismi ja seega ka rahvaste vabadust. Mis saab aga pärast? Rahu ja julgeoleku kindlustamine Rahvasteliidu süsteemi näol osutus illusoorseks. Tuleb leida uus vorm riikide ja rahvaste kooselule Euroopas, mis on alati eneses kandnud konfliktide iduseid. Esimese eeltingimusena nähakse mõningal pool Läänes Saksamaa tükeldamist, rääkimata Tšehhoslovakkia, Poola ja Austria iseseisvuse ja riikluse ülestajaluseadmisest, mis on Inglise ja Prantsuse riigijuhtide poolt tunnustatud ametlikuks programmiks. Teiseks selgub Chamberlaini ja Daladier' kõnedes tehtud vihjetest ning poliitiliste organisatsioonide poolt lehitatud deklaratsioonidest, et Euroopa rekonstruktsioon peab baseeruma Euroopa riikide liidu süsteemil föderatiivsel alusel või konföderatsioonil. Euroopa vaimne uuendamine võivat sündida ainult üksikute riikide piiramatul suveräniteedi kitsendamisel. Teiseks aluseks Euroopa poliitilisele ümbergrupeerimisele nähakse riikide geograafilisi gruppe, Skandi-

naavia, resp. nn. Oslo riikide grupi, Balkani ja Balti riikide liitude eeskujul. Kõige selle juures on toonitatud, et Euroopa tulevik sõltub väikestest riikidest, kellele poliitiline ja majanduslik seisund ühes etnograafiliste probleemide radikaalse lahendamisega tuleb otsustavalt stabiliseerida. Selles suunas on lansseeritud ka väiteid kolme Balti riigi majandusliku ühinemise imperatiivsest vajadusest. Olgu kuidas on, mõlemal frondil töötatakse innukalt Euroopa uue poliitilise kaardi koostamise kallal, mõlemad pooled olles kindlas veendumuses oma võidusse. Ka Maailmasõja ajal toimiti analoogiliselt, kuid kui palju teissuguseks osutusid siiski tulemused. Vaatamata ülestõstetud ideede teostumise problemaatilisusele, peavad eriti väikeriigid neid voolusid tähelepanelikult jälgima ja vajaduse korral oma häält tõstma, et sõja lõppedes nende saatust ei määrataks omavoliliselt mingi rohelise laua taga dikteerituna võitjate poolt, olgu need kes tahes. Nende ideede propageerimisel on tingimata ka oma väärtus ja tähtsus tulevikule, sest avaliku arvamise läbitöötamine teatavas suunas on äraarvamatu tähtsusega valitsustele oma kavade läbiviimisel tulevasel rahukongressil, olgu see siis ka ainult võitjate ja kaotajate vaheline kongress või kõigi Euroopa rahvaste ja riikide kongress, mille kokkukutsumisest mõnel pool on räägitud.

Tihedas seoses nende poliitilise rekonstruktsiooni ja rahu ürituste kavadega on maailmasõja orbiidis — Ameerika Ühendriikide elav diplomaatiline tegevus. Roosevelt on väljendanud Ameerika suurt huvi tuleviku-Euroopa kujundamise vastu ning veendumust, et selles räägivad Ühendriigid otsustavalt kaasa, kui mitte muidu, siis majanduslikult.

Teiseks rahuürituste tsentrumiks on Rooma, kus Mussolini koos paavstiga on otsimas teid ja lahendusi rahu korraldamiseks. Paljuütlevaks sündmuseks selle aktsiooni sissejuhutamisel olid möödunud detsembris toimunud vastastikused külas käigud Itaalia kuninga ja paavsti vahel, mis lõpetasid üle poole sajandi kestnud konflikti mõlema valitseja vahel.

Väikeriigid, nende seas ka Eesti, ootavad pinevuses kõigi sammude tulemusi, mis võetakse ette sõja lõpetamise ja rahu organiseerimise ning kindlustamise huvides. Kuigi Eesti on suutnud vältida oma territooriumi kujunemist sõja tallermaaks, on ta moraalselt ja majanduslikult seotud käimasoleva sõjaga, nagu on sunnitud seda olema rida teisi neutraalseid või mittesõdivaid riike, kandes sõjakoormat, kuigi mitte füüsiliselt, siis moraalselt ja materiaalselt ühtlaselt sõdivate riikidega, vastavalt oma proportsioonidele ja arvestades geograafilist asendit sõdivate riikide võitlusvälja suhtes.

K. Keevesk.

TRÜKISÜNA VEERGUDEL

SAKSLASTE PÕHJENDUSI BALTIMAAD POLIITIKA NURJUMISEST. *)

Kui kaheteistkümnendal sajandil „Rooma riigi ühinenud Gootimaasõitjate“ seltsing Visbyst väljudes oma kaugekaubandusega sügavale Venemaale tungis, õppis ta Baltimaadel soome sugu eestlasi ja liivlasi kui ka idabalti tõugu lätlasi ja

*) Väljavõte saksa juhtivas ajalehes „Frankfurter Zeitung“ 10. jaanuaril 1940. a. nr. 15/16 ilmunud Otto Erb'i artiklist: „Aastasadu eelpostil. Saksa saatust Baltimaadel.“ Meie sõrendused.

leedulasi tundma ja, mis kaubandusse puutus, siis ka hindama. Igivanad kaugekaubateed viisid Novgorodi ja Sise-Venemaale. Neid mööda käisid kaupmehed ja nende järel misjonärid ja seiklevad rüütlid. Vene turgude paljuhaldatavad idamaised kaubad meelitasid ja vähetuntud maad olid sel ajal uue rikkuse ja uue võimu ammutamatuks allikaiks. Umbes aastal 1200 tungisid saksa kaupmehed, misjonärid ja rüütlid Väina jõeni. Üle saja aasta kestsid võitlused ja vastuhakud, enne kui saksa võim Liivi- ja Eestimaal sisse seati. Sest siin oli vaja võõraid rahvaid alla suruda, kes ägedasti endid kaitsesid, sest et nad — kuurlased, eestlased ja liivlased — sisemiselt tugevad olid ja ühinemisele tunglesid. Orjade, vabameeste ja külaaadli (seniores) sotsiaalsed kihitused olid seniores terrae — väikekihelkondade valitsejaile vürstivõimu arengu aluseks, mis ennast seenioridele, vabadele ja rikastele suurतालunikkudele toetas ja kes ägedaid võitlusi saksa rüütlite vastu pidasid.

Saksa kolonisatsioon ei olnud ettevõte, mida teostati vürstlikul käsul poliitilises seoses kodumaaga, ta ei olnud tõeliseks talupoegade kolonisatsiooniks ega asustamiseks. Ta oli piiratud huvide aktsiooniks: kaugekaubandus, ristiusustamine, valitsemine. Saksad olid võõrad, küll valitsejad, kuid vaenlased. Neil puudus rahvas, saksa asunikud ja talupojad. Siia juurde lisandub arvatavasti veel suurema saatuslikkusega, et need kolm kolonisatsiooni motiivi ei omanud sisemist ühtekuuluvust. Otse vastupidi, nad seisid vaenulistena omavahel vastamisi, ja inimesed, kelle teguviisi nad määrasid, löid omavahel veriseid lahinguid, kuni nad väsisid ja poolakad, rootslased ja venelased saksa valitsejaid valitsema hakkasid.

Tervema struktuuri ja tugevama rahvusliku üksuse moodustasid linnad, kuna need olid neis piirkondades täielikult uudisloomingud ja oma olemus, oma ülesannete ja oma ajalooliste saavutuste tõttu maast sõltumatud. Nad olid sakslaste poolt rajatud, saksa kaupmehed ja käsitöölised elasid seal ja juhtisid neid kaugekaubanduse huvides, mille tõttu linnad õitsele löid ja tugevaks muutusid. Pärismaalased tõmmati küll ligi, kuid ainult alamaale astmeile nende töö, sotsiaalses osatähtsuses ja poliitilises kaasaraäkimises. Vestfaalid, alamsaksad ja friisid, hiljem ka lüübeklased, olid koloniseerijaiks. Nende linnade rajamise puhtkaubanduslik siht paistab ka nende asupaigast: soodsad lahed (Tallinn 1219), jõesuudmed (Riia 1201) ja kaugekaubandusteel (Tartu 1225). Linnad olid pärismaalastele midagi vägevat ja ähvardavat.

Mida tugevam sakslaste positsioon linnades oli, seda nõrgem oli ta maal. Vallutamise aktiivsed eestvõitlejad olid mõõgavennad, fratres militae Christi, asutatud orduna 1202, vähe hiljem ühinenud Saksa rüütliorduga. Nad jagasid maa piiskoppidega, kelledest Albert, Kölni Suerbeeride perekonnast, oli kõige tugevam ja võimelisem. Tema sihiks oli ristiusustamine, mingikujulise kirikuriigi loomine, kuna orduvennad, kes Preisimaa rüütleist Leedu maa-alade tõttu ruumiliselt olid eraldatud, kavatsesid tugevat orduriiki rajada. Neid kõiki oli aga vähearvuliselt, võrreldud maa-alala suurusega. Saja viiekümnes linnuses, kolmes suures ja mitmes väikeses linnas kontsentreerus nende võim. Pärismaalaste rahvastik oli paljudes rasketes võitlustes tugevasti kannatanud, nende sotsiaalne ja poliitiline struktuur aga jäi püsima ja lülitati ordu poolt tema valitsemisüsteemi. Sest kõiki maainimesi ei saadud orjadeks teha ja tuli nende sotsiaalseid kihistusi säilitada, kuna valitsejad oli liiga vähe. Ikka jälle värbasid ordu saadikud kodumaal abilisi. Nii kutsus Mõõgavendade ordu juba 1230 kaks sada kaupmeest Gotlandist Tallinna ja läänitas neljakümmend neist igähte neljakümne adramaaga — ühe balti suurतालuga —

mis ekstensiivses majapidamises väga suurt maa-ala kujundas. Juurderändamine ei olnud aga tähelepanuvääriv, peale „suurt suremist“ (katk 1349) lõppes ta täiesti. Jällegi pidi isegi pärismaalasi läänitama, nii nagu liivlast Manigente't, hiljem „kura kuningaid“ ja liivi „Kirchholmi kuningaid“.

Alles kolmeteistkümneenda aastasaja lõpul asusid sakslased maale, tulid linnadest ja linnustest välja, et mõisades oma lääne kasustada, nende seas nii kodanikud kui ka aadlikud. Ikka otsustavamalt ja otsustavamalt hakkas nüüd vasallide ja läänimeeste kiht, kes nii sotsiaalselt kui ka poliitiliselt homogeeniselt seisuse kujundas, maa saatust määrama. Paljud pärismaalaste perekonnad olid hävitatud, adramaad ja külad tühjad. Need tühikud täitsid saksa mõisahärrad, kes parema majandusvormi (kolme-põllu süsteem) kaudu juhtima ja võimu oma kätte võttes valitsemale hakkasid. Kestvad ja sagedased sõjalised konfliktid ordu, linnade ja piiskopi vahel kindlustasid seisuste võimu, rippumatust ja valitsemist paikse talupoegkonna üle. Saksa mõisahärrad pidid kohanema niisuguses majandusharus, mis mittesaksa rahvastikule baseeris, mittevabadele (drellid) ja „peredele“, pärispaikkudele, vabadele kuid töökohustuslikele perekondadele. Mõisamajandus ja maa sotsiaalne struktuur sarnanes väliselt Ida-Preisi oludega, kuid selle otsustava vahega, et seal talupojad ja rüütlid koos maad vallutasid ja asustasid ning võitluses maa ja kodukolde pärast kui sakslased kokku hoidsid. Siin aga — olles õhukese ülemkihina üle laia massi mitte saksa talupoegkonnana, mis kokku hoidis sarnanedes seisusega — seisis sakslane ikka ohtlikul postil. Omavahel mitte koos hoides, väliselt ähvardatud taanlaste, rootslaste, leedulaste, poolakate ja venelaste poolt, valitsetavate poolt mitte armastatud, hoidsid sakslased siiski üle kolmesaja aasta võimu eneste käes. Usupuhastus muutis nende mittekooshoiu saatuslikuks. Välispoliitilised liidud, sisemised intriigid, vaenulikkused usu ja huvide järgi, ebaühtlus võimu taotlemisel, kõik see kutsus esile 1561. aasta saatuse: Poola ja Rootsi jagasid omavahel Baltimaade völduse. Poliitiline kuuluvus Saksa riiki kustus igaveseks.

Miks see valitsus üle kolme aastasaja püsida suutis, selgub tema tööst ja ülesandest. Ristiusustamine liitis need maa-alad lääne-euroopa kultuuriga, suured kaubaplatsid muutusid rikkuse ja tsivilisatsiooni keskusteks, saksa mõisamajandus ja tsistertsiaanlaste pioneeritöö töid halti põllumajandusesse määratu toodangu tõusu. Ja — mis Baltimaa rahvaste ajaloole ja nende rahvustunde arenemisele veel määravamaks oli — saksa härraskiht oli nii õhuke, et rahvaste täielik vabadusetus ei olnud võimalik, mille tõttu palju omapäraselt rahvagruppides areneda võis ja selle tugevaks tegi hilisema poloniseerimise ja venestamise poliitika vastu.

Suurte naabrite valitsemine tõi loomulikult olulisi muudatusi omandusvahetuskordadesse. Poola ja Leedu läänitamised pidid otsustavalt mõjustama maa poliitikat; Rootsi, kes 1617. aastast neid maid valitees, püüdis seisusi valitseda rootsi aukandjaid läänitades ja saksa seisuste administratiivset võimu murda katsudes, organiseerides talupoegkonda kui vaba seisust ja maaorganisatsiooni poliitilist kandjat. Sakslased omasid aga siiski võimu sisepoliitika üle ja peale kõiki sõdu oskasid nad Privilegium Sigismundi Augusti (1559) alusel oma sisemist võimu alal hoida. Sakslased jäid nii maal kui linnas varanduste omandajaks ja härradeks. Rootsi mõisade reduktsioon seitsmeteistkümneenda sajandi kahekümnendail aastail ohustas aga tõsiselt nende võimu. Seetõttu otsis aadel abi Peeter Suurelt. Kaupmeestena, käsitöölisena, tehnikuna, arstidena, juristidena ja ohvitseridena astusid halti sakslad vene teenistusse. Nemad ja nende provintsid olid Peeter Suure ja Katariina Suure reformide eeskujud. Samal ajal

kui Saksamaal, viiskümmend aastat varem kui Venemaal, viidi siin läbi talupoegade vabastamine. Balti talupoegade seisukord oli samasugune kui lääne-euroopa talupoegade oma. Siin ei otsitud mingit erilist sõltuvuse koloniaalset vormi. Kuid iga vabadusliikumine muutub seevõrra radikaalsemaks, mida teravamalt ja väljakujunenumalt lisanduvad võimuvahetustele rahvuslike vastuolude pinged.

Venelased mõistsid eestlaste ja lätlaste rahvuslikku ärkamist nõnda kasutada, et kõik sotsiaalsed ja rahvuslikud eksplosioonijõud kõigepealt sakslasi tabasid. Kuid venestamispoliitika lubadusi (maajagamine, maksualandused) ei peetud, ja need pettumused kõvendasid rahvuslikku ärkamist, kus nii sakslasi kui venelasi loeti vastaseiks. Rahvuslik liikumine saavutas poliitilise löögijõu, kuid alles industrialiseerimisega, niisiis linna töölisrahva tekkimisega. Sotsiaalsed vastuolud kujunesid siin samal ajal ka rahvuslikeks vastuoludeks, ning 1905. aasta revolutsioonilise ülestõusu viha näitas ilmselt sakslaste vabisevat seisukorda. Mis nüüd tagant järele reformeerida püüti ja saksa talupoegade koloniseerimisega Poolast ja Volõõniast päästa katsuti, oli aastasadu hiljaks jäänud. Enam ei olnud võimalik Baltimaid saksa talupoegadega nii küllastada, et võim nii sotsiaalselt kui rahvuslikult küllaldaselt kindlustatud oleks olnud, pealegi kui ka juba riiklikult koguvõimu ei omatud ja vene pealerevolutsiooniline reaktsioon balti rahvaste viha veel rohkem süvendas. Peale mõlema suurvõimu — Saksamaa ja Venemaa — kokkuvarisemist Maailmasõja lõpul suutsid lätlased ja eestlased — tõeliselt küll ainult balti sakslaste abiga — enese omariikluse kätte võidelda. Ja uute riikide esimeseks teoks oli, et sakslased, kellele mitmeid sajandeid see maa kodumaaks on olnud, kes sellele kodumaale kaasumist õhtumaa kultuuriga vahendasid, kaugelulatuvate võõrandamiste läbi (enne Maailmasõda kuulus neile ligi pool maapinnast) nii majanduslikult ja seega ka poliitiliselt depossedeeriti. See areng sundis paljusid neist oma siinamaalset kodumaad tundma kui võõrast, ja nii algas 1918. aastast alates jällegi tagasirändamine; juba üle poolte balti sakslaste oli ära läinud, kui möödunud aastal ka ülejäänuid kutsuti riiki tagasi pöörduma, et uute idapoolsete maakondade asundamisega uut ülesannet enese peale võtta.

—va.

Ilmub 8 korda aastas. Tellimishind: aastas kr. 4.—, poolaastas kr. 2.—.

Vastutav toimetaja: K. Särkava.

Väljaandja: Tallinna Eesti Rahvuslaste Klubi, Tallinn, Pärnu mnt. 10—16. Tel. 463-07.

23. veebr. 1940.

R. Tohver & Ko trükk, Tallinn, 1940.

Reserveeritud

Tellige ajakiri

ERK

1940. aastaks.

ERK ilmub 1940. a. 8 numbrit senise 6 numbriga asemel kuuajaks. Tellimise aastakäigu tellimishind on kr. 4.-.

Tellimisi võtavad vastu ajakirjanduskontorid ja kõik postiasutused üle riigi.

ERK talitus: Tallinnas,
Pärnu 10-16, telef. 463-07.
Posti jooksev arve nr. 131.

